

Rok VIII.

Nr 8.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO KRAKOWSKIEGO

WYDAWANY Z FUNDUSZÓW NAUCZYCIELSTWA OKRĘGU.

Kraków, dnia 15 czerwca 1929 r.

T R E Ś Ć :

Pozycja	Str
103. Wycieczki szkolne na Powszechną Wystawę Krajową w Poznaniu	193
104. Zniżenie cen wstępu na P. W. K. w Poznaniu	195
105. Złot harcerski w Poznaniu	195
106. Teatr szkolny na Powszechniej Wystawie Krajowej w Poznaniu	196
107. Wykłady przeciwalkoholowe	196
108. Kursy wakacyjne dla nauczycielstwa szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli	197
109. Ulgi kolejowe dla absolwentów szkół powszechnych	201
110. Konkursy	201
111. Komunikat w sprawie terminu wnoszenia podań o posady nauczycielskie w publicznych szkołach powszechnych	202

TREŚĆ DODATKU:

Nr. 5 Dodatek pedagogiczno-dydaktyczny. Okręgowa Wystawa Szkolna.

103.

L. O. 223/28/29.

Kraków, dnia 27 maja 1929 r.

Do

Dyrekcji państwowych i prywatnych szkół średnich ogólnokształcących, szkół zawodowych, seminarjów nauczycielskich, Rad Szkolnych Powiatowych oraz Inspektorów szkolnych w Okręgu — w sprawie wycieczek nauczycielstwa i młodzieży na powszechną Wystawę Krajową.

Nawiązując do zarządzenia z dnia 15 kwietnia 1929 r. L. O. 223/19/29, ogłoszonego w Dzienniku Urzędowym Kuratorjum Nr. 6 z r. 1929, podaję poniżej regulamin i program dla wycieczek szkolnych okręgowych, pragnących z okazji wyjazdu do Poznania zwiedzić Warszawę.

Zgłaszając wycieczkę, należy podać liczbę uczestników, rodzaj pomieszczeń (według jakiej ceny) oraz czas pobytu w Warszawie.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

„W związku z przewidywanym napływem wycieczek szkolnych do Warszawy Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego zawiadamia, że w sprawie ułatwienia im pobytu oraz zwiedzenia stolicy zawiązał się osobny Komitet, który wszedł w porozumienie z Polskim Biurem Turystycznym (Poltur) w Warszawie przy ul. Nowy Świat 57 tel. 14 — 67. (Dział wycieczek szkolnych). Organizatorzy zatem wycieczek, pragnący korzystać z usług biura, winni zgłaszać przyjazd do Warszawy listem poleconym pod powyższym adresem najpóźniej na 14 dni przed wyjazdem, przesyłając równocześnie po groszy 30 od osoby tytułem zadatku. Bez zadatku zgłoszenia nie będą uwzględniane. Wycieczka tylko w tym wypadku może przybyć do Warszawy, jeżeli otrzyma pisemne zawiadomienie Poltura, że noclegi są zapewnione.

Kuratorjum podaje niżej dane, dotyczące szczegółów pobytu wycieczek szkolnych w Warszawie:

Pomieszczenia na noclegi:

Komitet rozporządza następującymi pomieszczeniami na noclegi dla uczestników wycieczek:

120 łózek bez pościeli w lokalach szkół powszechnych w cenie zł 1-20 od osoby na dobę, licząc łącznie z przewodnikiem i kosztami administracyjnymi,

40 łózek z pościelą w gimnazjum pod wezwaniem św. Wojciecha przy ul. Hortensji Nr. 2 w cenie 1 doba zł 3, następne — zł 2 od osoby, licząc łącznie z przewodnikiem i kosztami administracyjnymi,

120 łózek z pościelą i ręcznikami w cenie zł 5 za dobę od osoby w bursach przy Instytucjach społecznych, także łącznie z przewodnikiem i kosztami administracyjnymi.

Na wypadek znacniejszego napływu wycieczek Komitet przewiduje użycie na noclegi burs przy Państwowym Instytucie Głuchoniemych i Ociemniałych — 60 łózek z pościelą w cenie 3 zł od osoby za dobę łącznie z przewodnikiem i kosztami administracyjnymi.

Wyżywienie.

Jako punkty, gdzie uczestnicy wycieczek będą mogli stołować się, Komitet uznaje za odpowiednie: Szkołę Kucharek przy ul. Kredytowej Nr. 14 i restaurację Hotelu Polskiego przy ul. Długiej Nr. 39.

Koszty wyżywienia wynosić będą:

śniadanie	60 gr
obiad	1 zł 50 „
kolacja	1 „ 50 „

Ceny powyższe ulec mogą zmianie w zależności od wymagań stołujących się.

Program zwiedzania miasta.

Opracowany został program zwiedzania stolicy z uwzględnieniem czasu, jaki może być na zwiedzenie przez daną wycieczkę poświęcony, a więc jedno- dwu i trzydniowy.

Zniżone opłaty dla wycieczek za zwiedzanie wynoszą:

w Zamku	25 gr od osoby
Muzeum Narodowego	15 " " "
" Wojskowego	15 " " "
" Etnograficznego	20 " " "
Zachęty	30 " " "
Łazienek	25 " " "
Pałacu w Wilanowie	30 " " "

Obowiązkiem przewodnika jest stałe towarzyszenie wycieczce.

Poltur przyjmować będzie zgłoszenia wycieczek, przeprowadzać z nimi potrzebną korespondencję, przyjmować wycieczki na dworcu, zajmować się ulokowaniem uczestników wycieczek na noclegi w wyznaczonych na ten cel w porozumieniu z Komitetem pomieszczeniach, wskazywać stołownie, dostarczać na żądanie potrzebnych przewodników i czynić potrzebne ułatwienia w czasie pobytu wycieczki w Warszawie i przy jej wyjeździe z Warszawy".

104.

L. O. 1155/29.

Kraków, dnia 29 maja 1929 r.

Do

Wydziałów, Oddziałów Kuratorjum, Dyrekcyj państwowych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich, szkół zawodowych, Rad Szkolnych Powiatowych oraz Inspektorów szkolnych w Okręgu — w sprawie zniżonych cen wstępu na P. W. K. w Poznaniu.

Zawiadamiam na podstawie rozporządzenia Ministerstwa WR. i OP. z dnia 25 maja 1929 r. Nr. I. Prez. 2489/29, że urzędnicy państwowi na podstawie okazanych legitymacyj urzędniczych otrzymują 50% zniżenie cen biletu wstępu na Powszechną Wystawę Krajową w Poznaniu.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

105.

L. O. 223/30/29.

Kraków, dnia 1 czerwca 1929 r.

Do

Dyrekcyj państwowych i prywatnych gimnazjów, seminarjów nauczycielskich, szkół zawodowych oraz Inspektorów szkolnych i Rad Szkolnych Powiatowych w Okręgu — w sprawie zlotu harcerskiego w Poznaniu.

Ministerstwo WR. i OP. zezwala młodzieży harcerskiej, jadącej na Zlot, na wzięcie udziału w wycieczce na Powszechną Wystawę Krajową nie z wycieczką szkolną, lecz jako złotowa drużyna harcerska.

Harcerstwo męskie organizuje w lipcu (od 12 do 24) b. r. wielki Zlot harcerski w Poznaniu.

Program Zlotu uwzględnia zwiedzanie Wystawy przez harcerzy pod kierownictwem odpowiednio przygotowanych przewodników.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

106.

L. O. 223/31/29.

Kraków, dnia 1 czerwca 1929 r.

Do

Dyrekcji szkół średnich ogólnokształcących, szkół zawodowych, seminarjów nauczycielskich, Rad Szkolnych Powiatowych oraz Inspektorów szkolnych w Okręgu — w sprawie teatru szkolnego na Powszechniej Wystawie Krajowej w Poznaniu.

Na podstawie rozporządzenia Ministerstwa WR. i OP. z dnia 27 maja 1929 r. Nr. I. Prez. 3516/29 polecam zwrócić uwagę nauczycielstwa i młodzieży szkolnej, wyjeżdżających na Powszechną Wystawę Krajową do Poznania, na Teatr Szkolny w auli gimnazjum im. K. Marcinkowskiego przy ulicy Grunwaldzkiej 1, dający od dnia 17 maja codziennie przedstawienia z repertuaru literackiego, klasycznego i nowszego, oraz inscenizacje zwyczajów i obrzędów regionalnych.

Obowiązkiem szkół jest udzielić Teatrowi Szkolnemu pełnego poparcia. Należy też program wycieczek na Powszechną Wystawę Krajową tak ułożyć, aby obejmował on przedstawienia w Teatrze Szkolnym. Zwraca się również uwagę nauczycielstwa na publikację p. t. „Powszechna Wystawa Krajowa, Teatr Szkolny“, która nie tylko poucza o zakresie i planie działalności Teatru Szkolnego podczas trwania Wystawy, ale może się stać również pomocą w późniejszej pracy wychowawczej.

Bilety wstępu w cenie zł 2— gr 50.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

107.

L. O. 1089/29.

Kraków, dnia 3 czerwca 1929 r.

Do

Dyrekcji szkół średnich ogólnokształcących, szkół zawodowych i seminarjów nauczycielskich w Okręgu — w sprawie wykładów przeciwalkoholowych.

Na prośbę Zarządu Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży w Krakowie z dnia 18 maja 1929 r. L. dz. 276/29 przesyłam broszurkę propagandową p. t. „List pasterski biskupów niemieckich o nadmiernem używaniu alkoholu“. List ten, tłumaczony za zezwoleniem krakowskiej Władzy Diecezjalnej przez członków Koła Abstynentów Seminarjum Duchownego w Krakowie, wydany został wprawdzie do narodu niemieckiego, ale rzuca nowe i różnorodne naświetlenie na zagadnienie alkoholizmu i to nie tylko z punktu zapatrywania religijnego, ale także i ze strony ogólnoludzkiej, społecznej i rodzinnej.

Zechcą Dyrekcje urządzić w ciągu miesiąca czerwca b. r. dla młodzieży odpowiednie wykłady przeciwalkoholowe. Pożądaniem byłoby, by Nauczycielstwo wygłosiło wykłady, oparte na przesłanych broszurkach także i dla ludności starszej.

Dyrekcje zgłoszą Zarządowi Centrali Abstynenckiej w Krakowie, ulica Krupnicza L. 29, czy i ile wykładów wygłoszono a) dla młodzieży, b) dla starszych; ilu prelegentów wykladało; ilu słuchaczy brało udział w tych wykładach: a) z pośród młodzieży, b) z pośród starszych.

Centrala potrzebuje tych dat do statystyki dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Departament V Służby Zdrowia.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

L. II. 5354/29.

Kraków, dnia 27 maja 1929 r.

Do**Dyrekcji wszystkich szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli w Okręgu — w sprawie kursów wakacyjnych dla nauczycielstwa szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli.**

Uzupełniając zarządzenie z dnia 30 kwietnia 1929 roku, L. II. 4177/29, Kuratorjum podaje bliższe szczegóły w tej sprawie do wiadomości, a mianowicie:

Wszystkie kursy rozpoczną się we wtorek 2 lipca, zakończą się w sobotę 27 lipca, z wyjątkiem kursu biologicznego w Augustowie, który rozpocznie się we środę dnia 10 lipca, a skończy się w sobotę dnia 3 sierpnia.

Kursy nie będą miały charakteru przygotowawczych do egzaminów nauczycielskich, natomiast celem ich będzie:

a) umożliwienie nauczycielstwu rozszerzenia naukowych horyzontów i nawiązania łączności z ludźmi i środowiskami pracy naukowej;

b) zapoznanie z nowszymi wynikami badań w danej dziedzinie, przyczem tematy, mające bezpośredni lub pośredni związek z terenem pracy nauczycielskiej będą miały oczywiście pierwszeństwo;

c) omówienie zagadnień dydaktycznych w związku z programem.

Przy kursach czynne będą pracownice naukowe i biblioteki, w związku z kursami odbywać się będą liczne ćwiczenia i wycieczki naukowe, a kierownicy naukowci udzielać będą uczestnikom rad i wskazówek w sprawie dalszej pracy naukowej i pedagogicznej.

Nauczyciele szkół średnich i zakładów kształcenia nauczycieli mogą również zapisywać się na kursy dla nauczycieli szkół powszechnych, zwłaszcza na tak zwane kursy artystyczno-techniczne. Rozkład tych kursów ogłoszony jest w numerze 5 Dziennika Urzędowego Ministerstwa.

Uczestnicy zapisani na kursy będą mieli na żądanie zapewnione bezpłatne kwatery oraz utrzymanie po cenach możliwie przystępnych. Kierownictwo administracyjne kursów dbać będzie o zorganizowanie dla słuchaczy życia towarzyskiego i rozrywek kulturalnych.

Zapisywać się na kursy należy przy pomocy wydanych przez Ministerstwo specjalnych kart wpisowych, które w cenie po 10 gr za sztukę będą do nabycia w Księgarni Książnicy Atlasu T. N. S. W. w Warszawie, Nowy Świat 59, oraz w biurach Zarządów Głównych organizacji nauczycielskich. Wpisowe wynosi 20 zł, przeznaczone jest do dyspozycji rady gospodarczej kursu na pokrycie części wydatków organizacyjnych.

Karty wpisowe należy przysyłać bezpośrednio do Kuratorjum, na którego terenie kurs ma się odbyć, kwotę zaś na pokrycie wpisowego równocześnie pod adresem tegoż Kuratorjum, względnie Kasy Skarbowej w siedzibie Kuratorjum, posługując się w tym celu przekazem lub czekiem P. K. O.

Na odwrocie czeku P. K. O., względnie na odcinku przekazu pocztowego należy wyraźnie wymienić, że kwota stanowi wpisowe na kursy wakacyjne i że wpłynąć winna „na depozyt Kuratorjum“.

Liczba słuchaczy będzie ograniczona w związku z pojemnością sal wykładowych i pracowni, dlatego też zapisów należy dokonywać jak najszybciej, w każdym razie przed dniem 16 czerwca 1929 r.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

WYKAZ

kursów wakacyjnych dla nauczycielstwa szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli w roku 1929.

Kursy I—IX odbędą się w czasie od dnia 2 do 27 lipca 1929 r., kurs X od 10 lipca do 3 sierpnia.

Uwaga. Spis niniejszy jest prowizoryczny i może ulec jeszcze nieznacznym zmianom.

I. Okręg Szkolny. Adres na zapisy. Siedziba kursu.	II. Przedmiot i kierownik naukowo-organizacyjny. Tematy i wykładowcy.	III. U W A G I.
Kraków Kraków, Kuratorjum Okr. Szkolnego. Konto Kasy Skarbowej P. K. O. Nr. 402112. Kurs w Krakowie.	I. Języka polskiego. Prof. Dr. Witold Taszycki. 1 Romantyzm polski, jego dzieje, znaczenie i przegląd sądów o jego wartości — Prof. Dr. Pigoń (Wilno). 2. Literatura polska XX w. — Prof. Dr. Bielak (Kraków). 3. Znaczenie polskiej geografii wyrazowej — Prof. Dr. Nitsch (Kraków). 4. Życie wyrazów — Prof. Dr. Lehr-Spławiński (Lwów). 5 Interpretacja językowa tekstów literackich (ćwiczenia) — Prof. Dr. Taszycki (Wilno). 6. Zagadnienia wzorowej wymowy polskiej — Prof. Dr. Benni (Warszawa). 7. Niektóre zagadnienia metodyczne w związku z programem nauczania — Prof. Dr. Klemensiewicz (Kraków). Uwaga. Pożądane, by słuchacze kursu zaopatrzyli się w dzieła Brodzińskiego: „O klasyczności i romantyczności, oraz Mochackiego: „O literaturze polskiej XIX w. (Wyd. Bibl. Narod. Nr. 10 i 56).	Główny nacisk położony będzie na kursie: z literatury na nowe badania z epoki romantyzmu oraz na literaturę najnowszą, z języka zaś na interpretację językową tekstów literackich.
Kraków j. w.	II. Języka niemieckiego. Dyrektor Juliusz Ippoldt. 1. Wymowa języka niemieckiego na tle fonetyki polskiej — Prof. Dr. Benni (Warszawa). 2. Die neuesten Strömungen der deutschen Literatur — Lektor Dr. Doubek (Wilno). 3. Methodologie der deutschen Literaturwissenschaft — Dr. Doubek (Wilno). 4. Erklärung ausgewählter deutscher Meisterwerke — Dr. Doubek (Wilno). 5. Polonismen in der deutschen Sprache — Dyrektor Ippoldt (Kraków). 6. Schwierigkeiten der deutschen Sprache — Dyrektor Ippoldt (Kraków). 7. Wzajemne oddziaływanie kultury niemieckiej i polskiej w świetle zapożyczeń językowych — Prof. Dr. Kleczkowski (Poznań). 8. Niektóre zagadnienia dydaktyczne w związku z programem — Wizytator Dr. Jakóbiec — Kraków (uczestnicy zaopatrzą się w podręczniki szkolne, na podstawie których udzielają nauki). 9. Kulturfragen der Gegenwart in Deutschland — Prof. Dr. Lempicki (Warszawa).	Celem kursu będzie zapoznanie słuchaczy z literaturą i kulturą Niemiec współczesnych oraz równocześnie trudności językowych i metodycznych w związku z nauką szkolną. Wykłady odbywać się będą przeważnie w języku niemieckim.

Kraków

j. w.

Lwów

Lwów — Kuratorjum.

Konto Kasy Skarbowej
P. K. O. Nr. 38001.
Kurs we Lwowie.

Poznań

Kurs w **Wągrowcu**
Konto Kasy Skarbowej
w Poznaniu P. K. O.
Nr. 201080.

Toruń

Toruń — Kuratorjum.

Kurs w Toruniu.

Konto Kasy Skarbowej
w Toruniu P. K. O.
Nr. 36329.

III. Psychologii i pedagogiki. Prof. Dr. Stefan Szuman.

1. Psychologia uwagi — Prof. Dr. Heinrich (Kraków).
2. Z dziedziny magicznych zachowań się dzieci i młodzieży — Prof. Dr. Błachowski (Poznań).
3. Postawa zależna u wychowanka — Prof. Dr. Mysłakowski (Kraków).
4. Wybrane zagadnienia z socjologii — Prof. Dr. Mysłakowski (Kraków).
5. Nowoczesne kierunki w psychologii a pedagogika — Prof. Dr. Szuman (Kraków).
6. Badanie inteligencji u dzieci i młodzieży (wykłady i ćwiczenia) — Prof. Dr. Szuman (Kraków).
7. Z psychopatologii wychowanka — Doc. Dr. Zieliński (Kraków).

IV. Geograficzny. Prof. Dr. Eugenjusz Romer.

1. Nowe problemy antropogeografii — Prof. Dr. Romer (Lwów).
2. Zagadnienia geografii gospodarczej — Doc. Dr. Zierhoffer (Lwów).
3. Problemy morfologii ziem polskich — Adjunkt Uniw. Dr. Czyżewski (Lwów).
4. Przegląd literatury kartograficznej — Asystent Uniw. Dr. Wąsowicz (Lwów).
5. Zagadnienia metodyki geografii — Dr. Pollackówna (Lwów).
6. Ćwiczenia kartograficzne — Lektor Szumański (Lwów).
7. Ćwiczenia fizjograficzne — Adjunkt Uniw. Dr. Czyżewski (Lwów).
8. Ćwiczenia antropogeograficzne — Doc. Dr. Zierhoffer.

V. Fizyko-chemiczny. Instruktor Władysław Michalski.

- (przedewszystkiem dla nauczycieli zakładów kształcenia nauczycieli).
1. Zasadnicze zjawiska i pojęcia chemiczne w związku z programem nauczania w seminarjum — Instr. Michalski (Warszawa).
 2. Wybrane zagadnienia z dziedziny fizyki, zwłaszcza w zastosowaniu do programu seminarjów — Mjr. Dr. Sachs (Warszawa).
 3. Przegląd najnowszych badań z dziedziny fizyki — Mjr. Dr. Sachs (Warszawa).

VI. Historyczny. Dr. Stanisław Arnold. — Pomorze i Bałtyk.

1. Geografia historyczna Pomorza — Prof. Dr. Arnold (Warszawa).
2. Dzieje polityczne Pomorza — Prof. Dr. Wojciechowski (Poznań).
3. Dzieje polityczne Pomorza od pokoju toruńskiego — Prof. Dr. Sobieski (Kraków).
4. Stosunki gospodarczo-społeczne — Prof. Dr. Arnold (Warszawa).
5. Z dziejów oświaty na Pomorzu — Doc. Dr. Tync (Toruń).
6. Niektóre problemy metodyczne z dziedziny nauczania historii — Dr. Wiesława Knapowska (Poznań).

Kurs przeznaczony jest przedewszystkiem dla nauczycieli pedagogiki i propedeutyki filozofji, pozatem jednak także dla ogółu nauczycieli interesujących się psychologją i nauką o wychowaniu. Ćwiczenia w pracowni prof. Dra Szumana odbywać się będą przed południem; wykłady (przeważnie w godzinach popołudniowych) dostępne będą także dla słuchaczy dwu innych kursów w Krakowie.

Kurs ma na celu zaznajomienie z nowymi wynikami badań z różnych działów geografji. Z wykładami związane będą ćwiczenia praktyczne w pracowni prof. Dra Romera, Kurs będzie połączony z wycieczkami.

Duży nacisk położony będzie na ćwiczenia w pracowniach szkolnych.

Kurs przeznaczony jest dla nauczycieli historii i geografji. Celem jego jest pogłębienie wiadomości z dziejów walk Polski o obronę dostępu do morza oraz z dziejów politycznych i społeczno-gospodarczych Pomorza, a mianowicie ze względu na konieczność szerokiego ich uwzględnienia w nauczaniu historii w szkołach.

I. Okręg Szkolny. Adres na zapisy. Siedziba kursu.	II. Przedmiot i kierownik naukowo-organizacyjny. Tematy i wykładowcy.	III. U W A G I.
Warszawa Warszawa Kuratorjum. Konto P. K. O. Kasy Skarbowej w Warszawie Nr. 38211. Kurs w Warszawie. j. w.	VII. Filologiczny. Dr. Stanisław Seliga. 1. Historia kultury klasycznej (z uwzględnieniem wyników najnowszych badań) — Prof. Dr. Zieliński (Warszawa). 2. Forum Romanum (wyniki ostatnich badań) — Prof. Dr. Oko (Wilno). 3. Dzisiejszy stan badań nad epiką i liryką epoki archaicznej — Prof. Dr. Sinko (Kraków). 4. Przegląd nowszych badań w dziedzinie archeologii i sztuki starożytnej w związku z potrzebami nauki filologii w gimnazjach — Dr. Gostkowski, Zast. Prof. Uniwersytetu (Kraków). 5. Zagadnienia metodyki nauczania filologii klasycznej — Doc. Dr. Skimina (Kraków).	Szeroko potraktowane będą nowsze wyniki badań nad kulturą starożytną w związku z wymaganiami programu nauczania.
Warszawa j. w.	VIII. Fizyczny. Prof. Dr. Stefan Pieńkowski. 1. Teoria względności — Prof. Dr. Weyssenhoff (Wilno). 2. Fizyka fal elektromagnetycznych — Prof. Dr. Jezierski (Kraków). 3. Podstawy teorii kwantów — Prof. Dr. Loria (Lwów). 4. Nowe dziedziny widma — Prof. Dr. Ziemecki (Warszawa). 5. Świecenia wzbudzone przez promieniowanie — Dr. Kapuściński (Warszawa). 6. Fizyka promieni Roentgena — Prof. Dr. Pieńkowski (Warszawa). 7. Budowa atomu i cząsteczki — Prof. Dr. Pieńkowski (Warszawa). 8. Ćwiczenia w pracowni uniwersyteckiej w związku z wykładami — Prof. Dr. Pieńkowski (Warszawa). 9. Ćwiczenia praktyczne z metodyki nauczania fizyki — Dyr. Dr. L. Paczowski (Warszawa).	Celem kursu jest zapoznanie słuchaczy z wynikami najnowszych badań naukowych i z kierunkami badań współczesnej fizyki oraz z niektórymi nowszymi metodami laboratoryjnymi, przyczem na zajęcia praktyczne w pracowni uniwersyteckiej, oraz na ćwiczenia metodyczne w pracowni szkolnej przeznaczają się około połowy rozporządzalnego czasu.
Warszawa Warszawa-Kuratorjum. Konto P. K. O. Okręgowej Kasy Skarbowej w Warszawie Nr. 38211. Kurs w Warszawie.	IX. Matematyczny. Prof. Dr. Stefan Straszewicz. 1. Zarys teorii mnogości — Prof. Dr. Sierpiński (Warszawa). 2. Arytmetyka teoretyczna — Doc. Dr. Tarski (Warszawa). 3. Aksjomatyka geometrii — Doc. Dr. Nikodym (Kraków). 4. Przekształcenia geometryczne — Doc. Dr. Sachs (Warszawa). 5. Wybrane zagadnienia z matematyki elementarnej z wyższego stanowiska — Prof. Dr. Straszewicz (Warszawa).	Zadaniem kursu jest zapoznanie słuchaczy ze współczesnym ujęciem naukowym podstawowych pojęć matematycznych, zwłaszcza z nowożytną aksjomatyką arytmetyki i geometrii. Uwzględniony zostanie również związek poruszonych tematów z materiałem szkolnym. Wykłady będą połączone z ćwiczeniami.
Warszawa Kurs w Augustowie woj. Białostockie. Konto Kasy Skarbowej w Warszawie j. w.	X. Biologiczny. Prof. Dr. Władysław Szafer. — Las jako asocjacja. 1. Zagadnienia ekonomiczne i związane z nimi zjawiska fizjologiczne, obserwowane w życiu roślinności leśnej — Prof. Dr. Szafer (Kraków). 2. Owady i ptaki leśne; ich znaczenie w gospodarce lasu — Prof. Dr. Simm (Cieszyn) i Prof. Sokołowski (Rawicz). 3. Wskazówki metodyczne w sprawie celowego wyzyskania wycieczek przyrodniczych w nawiązaniu do tematu kursu. (Wszyscy trzej wymienieni prelegenci).	Kurs odbędzie się w miejscowości lesistej, podstawą pracy będą wycieczki. Celem kursu jest zaznajomienie z zasadami fitosocjologii (socjologii roślin) na przykładzie asocjacji leśnych oraz zdobycie pewnej ilości obserwacji w naturze z dziedziny ekologii, co niewątpliwie ułatwi uczestnikom kursu w przyszłości prowadzenie szkolnych wycieczek przyrodniczych.

109.

L. I. KN. 2742/29.

Kraków, dnia 15 maja 1929 r.

Do

Dyrekcji państwowych i prywatnych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich i ochraniarskich, Państwowego Pedagogjum w Krakowie, szkół zawodowych, Rad Szkolnych Powiatowych, Rady Szkolnej Miejskiej w Krakowie i Inspektorów szkolnych w Okręgu — w sprawie ulg kolejowych dla absolwentów szkół powszechnych.

Zawiadamiam, że na pytanie jednego Kuratorjum Ministerstwo wyjaśniło rozporządzeniem z dnia 6 maja 1929 r. Nr. II. 9436/29, iż wprawdzie okólnik Ministerstwa WR. i OP. z dnia 2 czerwca 1923 r. Nr. 3573/II. Dz. Urz. Ministerstwa WR. i OP. Nr. 10 (111 poz. 87), mówiąc o wychowawcach zakładów naukowych, nie wspomina o absolwentach, to jednak w tych wypadkach, gdy przejazd kolejną do miejsca stałego zamieszkania, czy też na wypoczynek letni następuje w związku z ukończeniem zakładu, a więc bezpośrednio po otrzymaniu świadectwa, należy wymieniony okólnik ze względów słuszności interpretować na korzyść interesowanych.

Kurator Okręgu Szkolnego: *Dr. T. Kupczyński* wr.

110.

Konkursy

z terminem czterotygodniowym od daty ukazania się niniejszego Nru Dziennika Urzędowego.

Rada Szkolna Powiatowa w Brzesku ogłasza konkurs celem stałego obsadzenia posady kierownika szkoły 3-klasowej w Łętowicach.

Jest mieszkanie — dwa pokoje i kuchnia, pola brak.

Podania należycie udokumentowane należy wnosić do Rady Szkolnej Powiatowej w Brzesku.

Rada Szkolna Powiatowa w Częstochowie ogłasza konkurs na dwie posady kierowników 7 klas. publ. szkół powszechnych.

1) we Wrzosowej, gm. Hucie Starej (nowy budynek z mieszkaniem dla kierownika);

2) w Kłobucku (szkoła żeńska).

Podania należycie udokumentowane należy wnosić do Inspektora szkolnego w Częstochowie w terminie cztero-tygodniowym od daty ukazania się niniejszego ogłoszenia.

Rada Szkolna Powiatowa w Jędrzejowie ogłasza konkurs celem stałego obsadzenia posad:

1) kierownika 7-klasowej publicznej szkoły powszechnej Nr. 1 w Jędrzejowie (szkoła żeńska).

2) kierownika 7-klas. publ. szkoły powszechnej Nr. 2 w Jędrzejowie (szkoła żeńska).

Kandydaci, mający sześć lat pracy w charakterze nauczycieli stałych i ukończony Wyższy Kurs Nauczycielski, mają pierwszeństw.

Przy szkole Nr. 1 jest mieszkanie służbowe dla kierownika, złożone z dwóch pokoi i kuchni oraz 4 morgi ziemi.

Przy szkole Nr. 2 mieszkania służbowego niema.

Podania należy wnosić drogą służbową na ręce Inspektora szkolnego w Jędrzejowie.

Rada Szkolna Miejska w Kielcach ogłasza konkurs na posadę kierownika 7-klas. publicznej szkoły powsz. Nr. 6 w Kielcach.

Kandydaci, ubiegający się o tę posadę, posiadający ukończony Instytut Nauczycielski, będą mieli pierwszeństwo.

Udokumentowane podania składać należy w drodze służbowej do Rady Szkolnej Miejskiej w Kielcach.

111.

KOMUNIKAT

w sprawie terminu wnoszenia podań o posady nauczycielskie w publicznych szkołach powszechnych.

Kandydaci (ki) do zawodu nauczycielskiego, chcący (e) ubiegać się o stanowisko nauczyciela (ki) szkoły powszechnej na terenie Okręgu Szkolnego Krakowskiego winni wnieść do Kuratorjum podania, zaopatrzone w oryginały świadectw i dokumentów osobistych najpóźniej do dnia **15 lipca 1929 r.**

Do podania należy dołączyć:

- 1) świadectwo dojrzałości,
- 2) metrykę urodzenia,
- 3) świadectwo lekarskie o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego, wydane przez lekarza powiatowego.
- 4) deklarację o posiadaniu zdolności do działań prawnych (w myśl art. 4 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu rozporządzenia z dnia 3 lutego 1928 r. Dz. U. R. P. Nr. 47 poz. 462),
- 5) świadectwo obywatelstwa,
- 6) własnoręcznie napisany życiorys.

Świadectwo lekarskie, wydane przez lekarza powiatowego, wymagane jest tylko od kandydatów (tek), którzy (e) ukończyli (ły) seminarjum prywatne; świadectwo lekarza szkolnego państwowego seminarjum nauczycielskiego, wystawione kandydatom bezpośrednio po ukończeniu przez nich zakładu, zastępuje świadectwo lekarza powiatowego (urzędowego).

Podania bez wymaganych załączników, oraz bez dokumentów oryginalnych nie będą rozpatrywane (rozporządzenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 15 czerwca 1926 r. Nr. I. 8213/26).

DODATEK PEDAGOGICZNO-DYDAKTYCZNY

DO DZIENNIKA URZĘDOWEGO KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO KRAKOWSKIEGO.

Okręgowa Wystawa Szkolna.

(8 — 25 stycznia 1929).

Wystawa Szkolna w Krakowie podobnie, jak w innych Kuratorjach, była przygotowaniem do zorganizowania udziału szkolnictwa w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu. Objęła ona w Krakowie szkolnictwo ogólnokształcące średnie i powszechne — szkolnictwo zawodowe bowiem prowadziło wstępne prace do Wystawy bezpośrednio pod kierunkiem Ministerstwa W. R. i O. P.

W krótkim czasie — niespełna dwóch miesięcy, dzięki wydatnej pracy nauczycielstwa szkół średnich, T. N. S. W., nauczycielstwa szkół powszechnych i Z. P. N. S. P. wystawę zorganizowano i otwarto tak do przeprowadzenia selekcji eksponatów na Wystawę Powszechną w Poznaniu, jakoteż dla publiczności, interesującej się szkolnictwem.

Eksponaty zostały rozmieszczone w budynku gimnazjum VIII oraz szkoły powszechnej im. A. Mickiewicza przy ul. Studenckiej, zajmując w sumie 23 sal.

Poniżej podane są zwięzłe sprawozdania, opracowane przez kierowników i organizatorów poszczególnych działów Wystawy Szkolnictwa Średniego. Dzieje się to na skutek uchwały Komisji Organizacyjnej Wystawy, pragnącej w ten sposób zachować w pamięci ciekawsze zjawiska inicjatyw i organizacji pracy szkolnej bądź wystawowej.

I. Religja. Organizator Ks. Dr. K. Prażmowski.

Celem nauczania religii rzymsko-katolickiej w szkole jest pogłębienie życia religijnego, wyniesienie go z domu rodzinnego i doprowadzenie ucznia (uczenicy) do zjednoczenia się z Bogiem przez Jezusa Chrystusa w ramach wszechświatowej boskiej organizacji Kościoła katolickiego.

Młodzież w szkole winna poznać zasady religijne i moralne, zawarte w nauce Jezusa Chrystusa, pokochać je, nauczyć się wprowadzać je w życie, a zarazem zrozumieć rolę Kościoła, jako boskiej instytucji, jednoczącej wszystkie narody w dążeniu do realizacji najwyższych ideałów.

Środkami do tego celu na terenie szkolnym są: nauczanie prawd wiary i moralności, praktyki religijne, zaprawianie młodzieży do życia według zasad moralności chrześcijańskiej. Wobec tego religia nie może być pojmowana jedynie jako przedmiot nauczania, ale jako wychowanie religijno-moralne. Wyrazem tego pojęcia religii był projekt ujęcia działu religijnego w formie kaplicy z ołtarzem.

Całość podzielono na grupy następujące: a) ołtarz, b) duszpasterstwo, c) miłosierdzie, d) metodyka, e) biblioteka, f) pomoce naukowe, g) szkoła pracy, h) dekoracja portretowa.

Metodyka. Prawdy religijne podawane młodzieży różnią się od innych tem, że mają przeważnie charakter autorytatywny, następnie, że dotyczą zagadnień abstrakcyjnych, nadprzyrodzonych i tem samem częściowo tylko dadzą się uzmysłwić. Mimo to religja w nauczaniu posługuje się chętnie środkami, jakie nowoczesna metodyka wprowadza do szkoły, celem ułatwienia i udoskonalenia nauki, a więc układa plany z uwzględnieniem innych przedmiotów, posługuje się źródłowemi tekstami i pomocami naukowemi.

Na wystawie tę dziedzinę intelektualną religji przedstawiała grupa, nazwana metodyką religji. Obejmowała ona plany, podręczniki, wydawnictwa periodyczne i naukowe z tego zakresu, organizację i obraz pracy w kołach ks. Prefektów.

Biblioteka religijna. W ogólnem znaczeniu do pomocy naukowych zaliczyć należy bibliotekę treści religijnej, któraby zawierała teksty Pisma św., wyjątki pism Ojców Kościoła, teksty dokumentów religijnych, oraz wybitniejsze dzieła literatury religijnej.

Na wystawie dział ten reprezentowała grupa pod nazwą: biblioteka religijna. Katalog wyliczał podstawowe dzieła, które powinny znajdować się w każdej bibliotece religijnej szkolnej, stanowiąc najogólniejszy zrąb, na którym nauczyciel religji może indywidualnie w miarę potrzeb i posiadanych środków rozbudowywać swą bibliotekę. Biblioteka, podzielona na działy, dla młodzieży szkół średnich i powszechnych z podziałami dla chłopców i dziewcząt. Ilość dzieł 300. W uzupełnieniu umieszczono wykaz pism religijnych prenumerowanych przez młodzież, razem 12.

Pomoce naukowe. Pomoce naukowe w ścisłem słowa znaczeniu stanowią obrazy, reprodukcje dokumentów, modele, mapy itd. Przy nauce religji, zwłaszcza w szkole powszechnej, oddawna używa się w tym celu wydawnictw rodzimych i zagranicznych w formie obrazów, albumów i modeli. Na wystawie zgromadzono 13 serji tych wydawnictw, obejmujących łącznie 570 obrazów i albumów religijnych. Uwzględniały one przede wszystkim naukę biblij, a także i inne działy nauczania religijnego.

Z wybitniejszych prac uczniów, które mogą służyć jako pomoce naukowe przy nauce wiary, biblij, St. Testamentu, liturgiki, etyki, historii Kościoła, niektóre eksponaty odznaczały się oryginalnością, n. p. graficzne przedstawienie roku kościelnego lub cykl liturgiczny, mapa Kościoła rzymsko-katolickiego w Polsce z portretami ordynariuszów, mapa przedstawiająca rozwój liturgiczny kościołów krakowskich.

Szkoła pracy w nauczaniu religji. Działem, zbliżonym do pomocy naukowych, jest grupa nazwana szkołą pracy w nauczaniu religji. Pomoce naukowe wykonywają dowolnie wyjątkowo uzdolnieni uczniowie za zwrotem kosztów, a nawet w pojedynczych wypadkach za wynagrodzeniem. W niektórych szkołach wprowadza się co jakiś czas wypracowania pisemne domowe i szkolne na temat religijny; tam, gdzie jest obowiązkowa nauka rysunków, można polecić wykonać rysunek treści religijnej w związku z przerabianym materiałem naukowym. Oceniając roztropnie ogólny rezultat z uwzględnieniem zdolności pojedynczych uczniów, nauczający wyróżnia najlepsze prace i przeznaczają je do gabinetu religijnego. W ten sposób

budzi się zainteresowanie dla spraw religijnych, wynajduje się talenty twórcze w dziedzinie sztuki i rzemiosła religijnego, bogacąc zbiór pomocy do nauki religii.

Grupa omawiana wyróżniała się ilością i różnorodnością eksponatów; zebrano tu rysunki od najbardziej naiwnych jak chrzest Pana Jezusa, wykonany niedołącznie, ale z głębokim pietyzmem przez ucznia szkoły powszechnej, lub kuszenie Pana Jezusa, przez ucznia II klasy gimnazjalnej, do dzieł stojących na pewnym poziomie estetycznym, jak Kazanie na górze, przez ucznia gimn., obraz Matki Boskiej, lub oryginalne w metodzie, a śmiałe w rysunku sześć dni stworzenia (uczeń seminarjum naucz.).

Malowniczością i bogactwem tematu cieszyły oko obrazki z gimnazjum w Wieliczce, a śmiałością formy w podziw nieraz wprowadzały drzeworyty z gimn. w Wadowicach. Wśród modeli budziła zainteresowanie piękna rzeźba ucznia gimn. IV z Krakowa, model kaplicy ucznia VIII gimn., piękny romański ołtarz ucz. gimn. VIII, ornaty uczenie gimn. państwowego w Krakowie i wiele innych. Pod witrażami budziły podziw z benedyktyńską pilnością i precyzją wykonane przez uczennice zakładu N. Serca Jezusa ze Zbylitowskiej Góry modele kościołów w czterech głównych stylach.

Wychowanie religijno-moralne. Nauczanie religii nie wyczerpuje całej działalności Księdza Prefekta. Równorzędną a niejednokrotnie ważniejszą dziedziną jego pracy jest zorganizowanie życia religijnego młodzieży, stałe głoszenie słowa Bożego w egzortach, prowadzenie młodzieży do spowiedzi i komunji św. w terminach, określonych przez przepisy szkolne, budzenie poza tem pobożności przez dobrowolne przystępowanie do Sakramentów św., odprawianie nabożeństw, urządzenie uroczystości religijnych, organizacje chórów, prowadzenie sodalicyj i kółek religijno-etycznych, urządzenie pielgrzymek itd.

Grupa ta obejmowała ołtarz, witraże i stół z eksponatami z dziedziny duszpasterstwa szkolnego.

Ołtarz. Ołtarz w stylu starochrześcijańskim wykonali uczniowie gimnazjum VIII. Obraz pendzla Konicza, artyści krakowskiego z XVIII wieku, przedstawiał patrona szkół św. Jana Kantego. Antypodjum wykonali uczniowie gimnazjum VIII. Uroczysty nastrój, płynący z ołtarza, potęgowały witraże, przedstawiające N. Marię Pannę jako Królową młodzieży, św. Jadwigę patronkę szkół żeńskich, oba wykonane przez uczniów gimnazjum VIII, a trzeci przedstawiający św. Stanisława Kostkę przez uczniów gimnazjum VI, ilustrując wymownie cel nauczania religii i nadprzyrodzone środki, którymi działa, aby duszę ludzką z ziemi podnieść do górnych sfer życia z Bogiem.

Drugą część tej grupy stanowił stół i ściana z eksponatami duszpasterstwa szkolnego. Na ścianie wisiał duży obraz św. Kazimierza, patronującego ślubowaniu sodalicyjnemu ucznia, malowany przez ks. Dra Prażmowskiego i prof. Z. Wierciaka.

Szczególniej zwracały uwagę statystyczne kroniki życia religijnego gimnazjum IV w Krakowie, seminarjum św. Kingi w Tarnowie i inne.

Miłosierdzie chrześcijańskie. Dążenie do wyrobienia charakteru czynnego chrześcijańskiego przedstawiała grupa miłosierdzia chrześcijańskiego. Zdobił ją podwójny portret br. Alberta, niegdyś Chmielowskiego, wielkiego realizatora ideałów franciszkańskich, opiekuna najbardziej opuszczonych. Następnie były fotografie burs, ochronek, zakładów wycho-

wawczych, sceny dożywiania młodzieży, zeszyty pomocy koleżańskiej itd. Osobny poddział stanowił ruch misyjny, zdobywający coraz więcej zrozumienia wśród naszej młodzieży. Wśród eksponatów zwracał uwagę oryginalny posążek z Afryki, który umieszczono jako symbol występku i ciemnoty, jaką ma zwalczyć Miłosierdzie chrześcijańskie. Usiłowanie na tem polu obrazowała bardzo żywo karta, przedstawiająca w plastycznych obrazach akcję misyjną wśród uczenie seminarjum nauczycielskiego św. Rodziny w Krakowie.

Dekoracja. Nauka religii winna dać młodzieży zrozumienie i ukończenie wielkiej idei Kościoła. W tej myśli salę wystawową religii ozdobiono portretami papieży Piusa XI, Benedykta XV, Piusa X, Leona XIII, Księcia Metropolity Ad. Stefana Sapiehy, Kardynała Dunajewskiego, ks. Piramowicza, ks. Konarskiego.

Obraz św. Jana Kantego, własność parafii św. Anny, na której terenie znajduje się gimnazjum VIII, jest symbolem łączności szkoły z macierzystą parafią. Orzeł piastowski na witrażu M. Boskiej, belka stropowa z napisem A. D. 1918—28 przypominała, że religja, aczkolwiek do nieba człowieka prowadzi, nie przeocza, lecz przeciwnie pogłębia miłość ziemskiej ojczyzny. Stare sztandary szkolne z 18 wieku, własność szkoły św. Barbary, dawnej szkoły marjackiej, sięgającej 13 wieku, na której zrębach wznosił się Uniwersytet Jagielloński, przypominający zwiedzającym wielkie postacie przodków, którzy będąc filarami Ojczyzny, byli także wiernymi synami Kościoła, głosiły młodzieży, że również dzisiaj winna swe życie formować w myśl tych samych nigdy nie starzejących się ideałów miłości Boga i Ojczyzny.

II. Polonistyka. Org.: Prof. Dr. Fr. Bielak.

A. Prace uczniów. Niższy stopień nauczania przedstawiał się stosunkowo ubogo. Sposób opracowywania materiału lekturalnego okazywały bruljony uczniów z kl. I i III, w których można było zaobserwować, w jaki sposób ustęp został ujęty, czy to w dyspozycje, czy w formie ilustracji, czy wreszcie do jakich samodzielnych opowiadań podniecił ucznia. Znajdowały się tam także ćwiczenia w zakresie synonimiki, czy wreszcie zestawienia materiału językowego z lekcji gramatyki. Ilustracje, osobno zrobione, wykazywały, jakie cykle obrazów wytworzył sobie uczeń czy uczennica w związku z lekturą Powrotu taty, Pani Kingi, Legendy o grajku itd. Dwa modele, odnoszące się do nauki j. polskiego w kl. II. (Izba Luczyny, Dziad i Baba), dawały w jednym wypadku pomoc naukową, w drugim plastyczne odtworzenie akcji utworu.

Ze stopnia średniego pokazano wypracowania piśmienne szkolne (z kl. IV i V) z ilustracjami, poprawiane bardzo starannie; do nauki o języku odnosiły się zeszyty z rysunkami różnych pozycji organów mowy (według Albińskiego). Lektura zwłaszcza „Ogniem i Mieczem“, „Grażyny“ i „Pana Tadeusza“ była bardzo obficie i interesująco ilustrowana; cykl ilustracji do „Starej Baśni“ dowodził nie tylko odczucia powieści przedhistorycznej, ale już samodzielnego talentu autorki. Potrzebne przy przerabianiu powieści Sienkiewicza mapy (do „Ogniem i Mieczem“ (kopja mapy Kulwiecia) i do „Potopu“ (oryginalna), jak również plan i model dworu w Soplicowie przypominały konieczność i takich pomocy przy przerabianiu podstawowych dzieł literackich na tym stopniu nauczania. Dodano jeszcze jako

eksponat bardzo ciekawy a mało znany album „Nowogródzkie“, wyd. przez Pol. Towarzystwo Krajoznawcze w r. 1926, który okazuje się bardzo pomocny, gdy chodzi o przeniesienie młodzieży w kraj lat dziecinnych Mickiewicza. Powiększenia kilku widoków z tego albumu zdobyły jeden ekran.

Z nauką o języku na stopniu wyższym wiązały się dwie mapy dialektyczne Polski (obie wykonane według map prof. Nitscha). Na pierwszej grupy gwar oznaczono barwnie, a na drugiej wykreślono bardzo starannie izofony; pierwsza wydaje się dydaktycznie bardziej użyteczną.

Cwiczenia w mówieniu, niezadokumentowane w poprzednich działach żadnymi eksponatami, na tym stopniu nauczania zademonstrowane zostały w sposób pośredni dość bogato. Zbiór programów, afiszów i fotografii z przedstawień szkolnych ilustrował to, co młodzież grywa na scenach amatorskich, a więc także wynik pracy nad dykcją młodzieży. Prócz tradycyjnych wieczorków o repertuarze, zaczerpniętym z twórczości Mickiewicza, Słowackiego, Wyspiańskiego, czy Fredry, zwracały uwagę programy scenicznych przedstawień ballad, czy legend (Legenda o Królowej Jadwidze). Wystawienie moralitetu J. Jurkowskiego, Tragedja o polskim Scylurusie (1604), dokonane w Krakowie w r. 1928, ilustrowały fotografie i kostjomy.

O ile eksponaty świeżo omówione podobnie jak i sprawozdania kółek dramatycznych i polonistycznych wkraczały w dziedzinę prac nadobowiązkowych, to próba graficznego ujęcia deklamacji ust. XVI „W Szwajcarji“ stanowiła rezultat pracy szkolnej. Ujęto tam zasadnicze tempo deklamacji, akcenty zaś logiczne i uczuciowe wyrażono znakami nutowymi i terminami ekspresji muzycznej.

Prace piśmienne uczniów — prócz referatów na pewne tematy — obejmowały samodzielne próby literackie. Znajdowały się tam pamiętniki, lektury, impresje na temat kolend, pięknie ilustrowane, poezje, powieści i nowele. Zbiory pieśni ludowych z okolic rodzinnych ucznia, czy słownik gwary rodzinnego miasta dowodziły bardzo trafnie inicjatywy nauczyciela.

Jako pomoce do nauki literatury wystawiono: mapę podróży Mickiewicza, razem z chronologiczną tablicą życia i dzieł twórcy „Dziadów“, obrazowe ujęcie akcji w Irydjonie, a wreszcie mapę literacką Polski. Zaznaczono na niej miejsce urodzenia przeszło dziewięćdziesięciu wybitniejszych pisarzy polskich, co dało ciekawy przegląd produktywności pewnych okolic na polu literackim. Ponieważ wprowadzono także różne barwy dla poszczególnych okresów, okazały się przez to pewne etapy rozwoju kulturalnego prowincji polskich.

B. Wystawiono ponadto pomoce szkolne jako to podobizny średniowiecznych rękopisów i kart tytułowych wybitnych dzieł piśmiennictwa polskiego, portrety i biusty pisarzy polskich czy zbiory widoków, odnoszących się do pewnych utworów (Sofjówka, W Szwajcarji).

Mała wystawa książek zgromadziła wszystkie podręczniki do nauki języka polskiego w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach. Chodziło przeto o zainteresowanie zwiedzających zwłaszcza z pośród starszych rozmaitemi typami podręczników. Biblioteka podręczna nauczyciela obejmowała dwie grupy, a mianowicie: literaturę naukową (słowniki, gramatyki naukowe, wydania tekstów, monografie historyczno-literackie), i podręczniki metodyczne.

C. Czasopisma młodzieży i dla młodzieży stanowiły odrębną grupę. Staraniem redakcji dwutygodnika młodzieży „Lot“ w Nowym

Sącu zebrano 86 czasopism redagowanych i wydawanych przez młodzież albo dla młodzieży przez starszych. Przynależność ich do działu polonistyki jest jasna, gdyż widać w nich przede wszystkim rezultaty prac nauczycieli — polonistów. Od „tajnych“ hektografowanych pisemek klasowych, aż do pięknych, artystyczną techniką wykonywanych czasopism zakładowych przechodzimy te ogromnie ciekawe i ważne dokumenty życia duchowego naszej młodzieży żyjącej i kształtującej się w rozmaitych środowiskach społecznych i bardzo odległych prowincjach Rzplitej. Spis czasopism i mapka, uzmysławiająca rozmieszczenie ich na obszarach Polski, dopełniały ten ciekawy i pożyteczny zbiór.

III. Filologia klasyczna. Org.: Dyr. J. Zachemski.

Ekspozyty były częścią pracą uczniów, częścią pomocami naukowymi, wyrabianymi fabrycznie. [Prace uczniów oznaczamy literą (u), pomoce wyrabiane fabrycznie (f)].

Ekspozyty służyły do wyjaśnień: a) literatury, b) kultury klasycznej, c) języka, d) topografii, e) przedstawiały fotografie sal filol. klas.

a) Literatura: 1. Ilustracje do Homera: Parys i Helena (u). Pojedynek Parysa z Menelajem (u). Odysseus i Teirezjas (u). Odysseus i piasunka (u). Achilles ze zwłokami Hektora (u). Achilles nad brzegiem morza (u). Achilles zabija Hektora (u). Tarcza Achillesa (u). Zgromadzenie bogów (f). Tratat Odysseusa: model z drzewa (u).

2. Ilustracje do Sofoklesa: Edyp i Sfinks (u). Scena w teatrze (f). Chór. (f).

3. Ilustracje do Cezara: Okręty rzymskie (f). Zdobywanie miasta (f). Żołnierze rzymscy w marszu (f).

4. Ilustracja do Korneljusza Neposa: Bitwa pod Maratonem (u).

5. Ilustracja do Cyserona: Cysero w Senacie.

6. Ilustracje do Wergilego: Pożar Troi (u). Ucieczka Eneasa (u). Koń trojański (u).

7. Ilustracje do Owidjusa: Prozerpina zbiera kwiaty (u). Cerera i Prozerpina (u). Atena w grocie zazdrości (u). 4 pory roku (personifikacja) (u). Arion (u). Dedal i Ikar (u).

8. Ilustracja muzyczna do Horacego, Homera i Sofoklesa (nauczyciel).

9. Przekłady: Horacego, Sarbiewskiego, Owidjusa, Analiza Hor. listu ad Pisones.

b) Kultura klasyczna: 1. Ilustracje z życia prywatnego: Uczta (f).

2. Ilustracje z życia publicznego: Triumf (f). Grobowiec Scypionów (u). Via Appia (f). Via Appia (u). Wodociąg rzymski (f).

3. Modele gipsowe: Hoplita grecki (f). Legjonista rzymski (f). Zeus z Otrikoli (f) biust. Hermes Praksytelesa (f) biust.

4. Naczynia greckie (f) w gablotce: Modele z gipsu i drzewa.

5. Erechtejon (f). Theseion (w tekturze) (u).

6. Modele z drzewa: Dom rzymski (f). Rysunek i haft (u). Krosna (f). Drzwi (f). Diptychon (u) (tabliczka woskowana do pisania z rylcem). 20 figurek z drzewa (wojsko i obywatelstwo rzym) (u).

7. Model z plasteliny: Demeter (u).

c) Język: 1. Napisy łacińskie na budynkach w Krakowie (Fot. u).

2. Imieninowe życzenia dyrektorowi po grecku na imitacji pergaminu (u).

3. Tablice do nauki jęz. grec. i łacińskiego (u).

4. Przysłowia łacińskie (u) 20 szt

d) Topografia: Mapy Rzymu (f). Aten (f). Kartaginy (f). Plan Tyryus (u). Troja odkopana (u). Przekrój Hissarliku (u). Panorama Troi (u). Gród trojański (u). Olimpja (u).

e) Fotografia sali filof. klasycznej i korytarza z modelami gipsowymi i gablotkami z naczyniami greckimi (u).

Fotografia przedstawienia Antygony z r. 1889. Dzieła pomocnicze do nauczania filologii klas, wydawnictwa polskiego.

IV. Język francuski. Org. Prof. Dr. S. Borkowska.

Żaden może przedmiot nauczania nie przeszedł tak silnej ewolucji a nawet wprost rewolucyjnych zmian w ostatnim dziesiętku lat w dziedzinie dydaktyki jak języki nowożytne. Zerwano z przestarzałą, mało wydawną i mało kształcącą metodą gramatyczną, wprowadzając na jej miejsce metodę bezpośrednią. Metoda ta, eliminująca z nauki język ojczysty, musi pomniejszać korzyści (związane zwłaszcza z początkami) przy pomocy nauczania pogładowego, którego punktem wyjścia jest klasa i przedmioty otaczające ucznia (pogląd bezpośredni), a dalszym stopniem tablice, uzmysławiające zjawiska, leżące poza tym najbliższym horyzontem widzenia (pogląd pośredni). Układ eksponatów z języka francuskiego miał właśnie na celu przedstawienie prac uczniów odnośnie do stopniowego rozszerzania ich wiedzy w tym zakresie.

Przy początkowej nauce chętnie — choć nieobowiązkowo — konstruują uczniowie modele klasy, domu, zegara, rysują, malują i wycinają zwierzęta, owoce, jarzyny i w mniej lub więcej naiwny sposób ilustrują poznane bajeczki. Ponieważ do dalszego konkretnego wzbogacenia słownika służą tablice pogładowe, używane przy leçons de choses, więc musiały one zająć poczesne miejsce i wśród prac uczniów. Lepsi malarze klasowi wykonywają je do użytku ogólnego, a wkładając w nie własną pomysłowość i pracę, tem lepiej z nich korzystają na lekcjach. Toteż duża ilość obrazów ściennych, ilustrująca wszystkie tematy omawiane na lekcjach francuskiego, dawała pojęcie o stopniowaniu trudności w tym zakresie nauczania.

Ciekawym jeszcze działem, bo charakteryzującym odrębności psychologiczne uczniów, były ilustracje bajek La Fontainé'a. Jedna i ta sama bajka, wywołując różne wyobrażenia i nastroje u młodocianych uczniów, była w rozmaity sposób zobrazowana.

Na wyższym i najwyższym stopniu przy nauce kultury francuskiej prace malarskie uczniów mają już więcej charakter reprodukcji i obierają za temat jakiś pomnik, czy szczegół architektury, który w danej chwili daną indywidualność więcej zainteresował. Na tym stopniu twórczość uczniowska przejawiała się w formie referatów z lektur prywatnych, w działalności kółek francuskich, a także w formie bardzo nieraz udatnych przekładów poezji, artystycznie ilustrowanych przez samą młodzież.

Związanie nauki z życiem społecznym, jej charakter propagandowy, sporadyczne próby nawiązania bezpośredniego kontaktu z Francuzami, znalazło na wystawie wyraz w zbiorze „Listów z Francji“ i wspomnieniach z wycieczki do Szwajcarii.

By dać pewne vademecum laikom i wogóle ludziom interesującym się

przedmiotem, zebrano również najważniejsze pomoce naukowe do języka francuskiego, a więc podręczniki, tablice fonetyczne Benni'ego albumy Paryża i prowincyj francuskich, dzieła uzupełniające sztukę francuską, słowniki, zebrano również i ułożono chronologicznie (odpowiednio do klas) gazetki, czasopisma i gazety francuskie, czytowane z uczniami dla zainteresowania ich w życiu społecznej Francji.

Przypomnieniem momentów rozrywkowych w nauce francuskiego były afisze przedstawień i wieczorków francuskich, urządzanych bądźto w skromnych salach gimnazjalnych, bądź też nawet na arenie teatru miejskiego im. Słowackiego.

V. Język angielski. Org. Prof. Dr. Z. Bastgenówna.

Na ten dział składały się głównie książki i pomoce naukowe. Z prac uczniów wymienić można tylko zadania.

Książki zebrano systematycznie, dając obraz koniecznej, minimalnej ilości i wyboru podstawowych podręczników dla kl. I, II, III, IV i książek uzupełniających podręczniki, dając materiał wymaganych lektur. Zaznaczało się to przedewszystkiem od kl. VI—VIII, na te bowiem klasy brak przepisanych książek podręczników wywołał konieczność systematycznego zebrania tekstów i dzieł, składających się na całość wiadomości z języka i literatury. Ugrupowane więc według stopni nauczania, były one podręczną, pełną biblioteczką ucznia.

Obok książek tego rodzaju zebrano pomoce naukowe, a to w postaci encyklopedyj obrazowych, dających przy zwięzłym, rzeczowo i źródłowo opracowanym, objaśniającym tekście pokazny materiał, nadający się znakomicie do wyświetlania i ilustrowania w ten sposób nauki o kulturze Angli, jej stolicy, historii i literatury w sposób syntetyczny.

Podobnemu celowi miały też służyć piękne fotografie i widokówki z Londynu, Oxfordu i Cambridge.

Gramofon i odpowiednio dobrane płyty, zawierające recytacje najwybitniejszych autorów lub też lekcje praktyczne języka, demonstrowane na wystawie, wskazywały na tak ważny czynnik w nauczaniu języka nowożytnego — obok wymienionego powyżej czynnika wzrokowego, ułatwiającego przyswojenie sobie przez ucznia wiadomości z kultury angielskiej.

Prace uczniów przedstawiały się bardzo skromnie. Obejmowały one materiał jednostronny, pod względem stopnia nauczania — lata ostatnie istnienia tego języka jako przedmiotu obowiązkowego — więc klasy VII i VIII gimnazjum VIII w Krakowie. Początkowych studjów nauczania niepodobna było zobrazować zadaniami, brak ich bowiem było zupełnie wskutek zerwania ciągłości w nauczaniu tegoż języka.

Zadania te ujęto w 3 grupy: przeciętnych, dobrych i najlepszych i to tych samych uczniów w klasie VII i VIII tak, by zwiedzający wystawę mógł osądzić postęp w opanowaniu wiadomości z literatury i w swobodzie względnej władania językiem obcym. Zakończenie stanowiły zadania maturalne będące wynikiem jakby stopniowego posuwania się naprzód.

Wreszcie wykresy ilości uczniów i jakości klas, w których uczono tegoż języka, miały jasno wykazać obecny stan rzeczy, to jest zanik tego przedmiotu nauczania w Krakowie, oraz traktowanie tego języka jako przedmiotu nadobowiązkowego w szczupłych grupach czy zespołach uczniowskich.

VI. Język niemiecki. Org. Prof. Dr. M. Ungerówna.

Ekspozaty dzieliły się na 3 zasadnicze grupy: 1) podręczniki, 2) pomoce naukowe, 3) prace uczniów.

Na dział I. złożyły się wszystkie podręczniki, używane w gimnazjach i seminarjach O. S. K. w ciągu dziesięciolecia.

Na dział II. złożyły się: Gramofon z płytami, czasopisma, albumy, miedzioryty, fotografie i tablice poglądowe, wykonane wyłącznie przez uczniów.

Dział III najobszerniejszy składał się z samodzielnych prac uczniów, a mianowicie z wypracowań uczniów od klas najniższych do wyższych, ilustrowanych rysunkami, ilustracyj rysunkowych uczniów do czytanych w klasie ustępów, ułożonych według lat, od najniższych klas do wyższych, tłumaczeń utworów poetyckich niemieckich na język polski, referatów literackich, opracowanych przez uczniów klas najwyższych, ilustracyj muzycznych do ballady „Der Erlkönig“.

Ekspozaty nadesłały wyłącznie szkoły krakowskie.

VII. Filozofja i pedagogja. Org. Dyr. Dr. H. Rowid.

Filozofja i pedagogja obejmowała następujące działy:

1. Statystykę produkcji nauczycieli na Wyższym Kursie Nauczycielskim w Krakowie i przy egzaminach eksternów.
2. Obraz praktyki pedagogicznej: a) statystyka lekcyj próbnych grupowych i konferencyj pedag. w państw. sem. w Krakowie, b) monografie dzieci, c) referaty uczniów i uczenic sem. naucz., d) fotografie i albumy.
3. Metodykę nauczania: a) w przedszkolu p. sem. krak. (Pomoce naukowe, zabawy Montessori i Decroly'ego), b) w szkole ćwiczeń — (muzeum szkolne p. semin. męsk. w Krakowie, obrazy, modele, pomoce naukowe, prace pisemne i rysunki uczniów szkoły ćwiczeń), c) w państw. seminarjum ochroniarskiem w Krakowie (fotografie i album).
4. Portrety wielkich pedagogów polskich i obcych (kopje uczniów).
5. Bibliotekę ucznia sem. naucz. (zestawił Dr. H. Rowid).
6. Czytelnię czasopism pedagogicznych (Państw. Pedagogjum w Krak.).
7. Bibliotekę dla studjum propedeutyki filoz. w zakresie gimnazjalnym (zestawił Dr. L. Chmaj).
8. Metody badań rozwoju fizycznego dziecka (jako część pedagogji).
9. Metodykę nauczania psychologii ogólnej (wraz z logiką jako propedeutyką filoz.) i psychologii dziecka „Program ćwiczeń psychologicznych dla seminarjów nauczycielskich“ — opracował W. Trexler.

VIII. Historia. Org. Prof. J. Śroczyński.

Ze szczególną troską powinni nauczyciele zabiegać około gromadzenia zbioru pomocy, niezbędnych przy nauce historii. Przy przedstawianiu całych dziedzin życia słowo jest bezsilne. Gdy chodzi o krajobraz, architekturę, rzeźbę, malarstwo, rzemiosło, strój, uzbrojenie, najobszerniejszy wykład nie zastąpi w drobnej nawet części tego, co daje wzrok. Rozważanie obrazu z zastosowaniem metody heurystycznej jest doskonałym punktem wyjścia, świetnym ożywieniem lekcji i środkiem uprzystępnienia i utrwalenia jej w umyśle. Niemniejszy nacisk położyć trzeba na dobór map i atlasów.

Wystawa dała właśnie obraz usiłowań nauczycieli i uczniów około gromadzenia zbioru pomocy tak potrzebnych do nauki historii. Zestawiono tu pomoce rozmaitego rodzaju jako to: prace uczniów pod kierunkiem nauczycieli, roboty ręczne z drzewa, tektury lub plasteliny, powiększenia rycin z książek, plany bitew, kopje dyplomów, zbiory monet i wykopalisk, a w końcu referaty piśmienne uczniów.

Dział historii stosunkowo silnie obesłany (objął bowiem 168 eksponatów) dał sposobność okazania różnych kombinacji pomocy naukowych.

W tym celu podzielono eksponaty na 3 części: 1) historia starożytna, 2) historia średniowieczna i nowożytna, 3) historia Polski.

Jakkolwiek świat starożytny silnie już był reprezentowany w dziale filozofii klasycznej i jej kultury, mimo to i w dziale historii wcale dobrze wystąpił. Obok wielkich panoram Rzymu, Aten, Kartaginy, Olimpji, planu bitew pod Maratonem, Kannami — wysuwał się na pierwszy plan systematycznie ułożony zbiór monet greckich i rzymskich i modele machin obelężniczych.

Dział historii średniowiecznej i nowożytnej obejmował większą ilość map historycznych i planów bitew, wykonanych przez uczniów, nadto kopje dokumentów listowych owych czasów np.: Przysięga strassburska, Magna Charta, Złota Bulla Karola i inne, oraz obrazów historycznych.

Najsilniej wystąpił dział Polski w mapach historycznych, rycinach budowl, planach bitew, zbiorach monet, typach wojska polskiego od r. 1610 do 1920, wreszcie niezwykle cennych wykopaliskach historycznych z okolic Krakowa.

Że młodzież szkolna chętnie się garnie do pracy historycznej, świadczy ilość referatów uczniowskich oraz sprawozdanie z działalności kółek historycznych po gimnazjach.

W końcu wykazała wystawa, jak wielką pomocą mogą być t. zw. widokówki, przedstawiające obraz rozwoju kultury, sztuki, architektury i malarstwa. Eksponowane i powiększone na ekranie zapomocą epidjaskopu — przedstawiają one młodzieży żywe obrazy historyczno-kulturalne; dla przykładu wygłosił prof. J. Sroczyński w auli VIII. gimn. 3 wykłady o sztuce Wenecji, Rzymu i Neapolu.

Biblioteka podręczna nauczyciela i ucznia (136 książek) uzupełniała całokształt wystawy.

IX. Śpiew. Org. Prof. F. Konior.

Wśród eksponatów tego działu znalazły się:

Gama poglądowa — mała w postaci drabinki, uzmysławiającej dźwięki wyższe i niższe, tudzież budowę gamy. Rytmika poglądowa — przyrząd do uzmysłowienia wartości rytmicznych zapomocą miary i barw. Solfeggio barwne — przyrząd do ćwiczeń słuchowo głosowych. Metronom wahadłowy do ćwiczeń rytmicznych i oddechowych. Uzmysłowienie programu nauki śpiewu w klasie I szkoły powszechnej. Metodyczne opracowanie alfabetu nutowego na podstawie głoskowego. Tablica przedstawiająca powstanie kłucza „g” (wiolinowego). Wędrówne nuty — tablica z 5 linjami sznurowemi, za które zakłada się wycięte z tektury znaki nutowe. Tablica uzmysławiająca punkt przy nucie (ćwierćnucie). 3 tablice, uzmysławiające powstanie synkopy półnutowej, zapomocą barwnych postaci. Wieszaśelko z barwnymi

plytkami, pomocne przy nauce budowy gam durowych i mollowych. Tablica, przedstawiająca rozwój gam krzyżkowych i bemolowych, zapomocą barwnie malowanych cymbałków. Tablica, przedstawiająca rozwój gam krzyżkowych, zapomocą barwnie malowanych płytek. Tablica, uzmysławiająca gamę chromatyczną, zapomocą barwnie malowanych postaci. Tablica, przedstawiająca zapomocą kolorowych kresek zestawienie wszystkich gam dur i moll. „Gam-mola“ gra w kostkę, której celem jest szybkie i łatwe wyuczenie się gam, dur i moll. 2 tablice, przedstawiające rozwój pisma nutowego od wieku V po dzień dzisiejszy. 10 tablic z rysunkami instrumentów muzycznych, używanych w starożytności i w wiekach średnich. 2 tablice nutowe z napisanym Hymnem państwowym i Hymnem Boże coś Polskę, mające na celu przez ciągłą obserwację utrwalenie w pamięci uczniów poprawnej melodii obu tych pieśni. Tablica, przedstawiająca zapomocą barwnych nut rozwój kadencji, począwszy od gamy i trójdźwięków. Tablica, uzmysławiająca układ palców w czasie gry na skrzypcach. Tablice, przedstawiające układ palców na poszczególnych strunach skrzypiec.

Prócz eksponatów dział muzyczny zorganizował również żywą pieśń w formie imprez muzycznych, w których brały udział chóry szkół powszechnych i średnich, przedstawiając rezultaty metod i zamięłowanie do przedmiotu.

Na wystawie wreszcie znajdowały się podręczniki i kompozycje nauczycieli: B. W. Walewskiego, K. Garbusińskiego i Fr. Koniora.

X. Wychowawstwo. Org. Prof. L. Węgrzynowicz.

Wystawa nie dała pełnego obrazu tego, co nasza szkoła średnia w dziedzinie wychowawstwa czyni, jakimi środkami się posługuje, a w części tylko pokazała, jakie rezultaty osiąga.

W dziale tym znalazły się przeważnie albumy i fotografie, które dały obrazy budynków, wewnątrz szkolnych, pracowni, grup wycieczkowych, scen z przedstawień szkolnych. Fragmentarycznie tylko była tu przedstawiona działalność komitetów rodzicielskich i kółek uczniowskich samopomocy i samorządów.

Przykład zestawienia i zobrazowania plastycznego działań wychowawczych dały nam: gimnazjum IV w Krakowie, ujmując w żywy obraz całość kształt dziesięcioletniej działalności, oraz gimnazjum im. H. Sienkiewicza w Częstochowie, które przedstawiło imponującą działalność komitetu rodzicielskiego, samopomocy uczniowskiej. Pozatem widzieliśmy obfite i dobrze zestawione poczynania państw. gimn. żeńs. w Krakowie, gimn. im. Trauguta w Częstochowie, oraz seminarjum naucz. męskiego w Sosnowcu i seminarjum im. M. Reja w Krakowie.

Była oczywista trudność w tem, jak zobrazować działalność wychowawczą szkoły. Jedne szkoły ujęły zestawienia swoje w formę ksiąg, albumów, odpowiednio ilustrowanych liczbami i fotografiami, inne znów zebrały to tabelarycznie lub wykresami. Oba sposoby są dobre, ale muszą się wzajemnie uzupełniać. Dla zwiedzającego wystawę dogodny jest system tabel i wykresów, który mu pozwala jednym rzutem oka objąć całość i porównać rezultaty lat kilku. Tabele jednak muszą być uzupełnione słowem, które znajdzie znów w albumie, gdzie działalność danej instytucji szkolnej będzie opisana i historycznie oświetlona.

Obok tych indywidualnych obrazów wychowania każdego Zakładu z osobna potrzebne są zestawienia, obejmujące województwa i w końcu całą Polskę. Materiał powinien być zebrany zapomocą dobrze obmyślanego kwestjonariusza, jednolitego dla wszystkich zakładów Polski.

Przy urządzaniu i zwiedzaniu tej wystawy nasuwała się zasadniczo jedna myśl: że takie wystawy są dla życia szkolnego bardzo potrzebne tak dla zainteresowania sfer nauczycielskich, jak i sfer rodzicielskich. Program takich wystaw powinien być rozłożony na dalsze dziesięciolecie. Co roku powinna być urządzana wystawa z innej dziedziny (np. wychowawstwo, nauczanie poszczególnych przedmiotów, rozwój cielesny uczniów i t. p.). Najbliższa powinna być poświęcona wychowawstwu, t. j. dziedzinie, która najslabiej była teraz reprezentowana, a której rozwój powinien być tak przez nauczycielstwo, jak i rodziców pilnie śledzony.

XI. Fizyka. Org. Prof. W. Janik.

Nadesłane ekspozyty z wyjątkiem fotografii (pracowni), które wskazywały, że nauka fizyki weszła na nowe tory, nie dawały całego obrazu postępu w dziedzinie nauczania fizyki. Rysunki maszyn (maszyna Wintera, książki, kołowrót i t. d.) lub ich przekrojów (maszyny parowej, prasy hydraulicznej i t. p.) były powiększeniem rysunków, umieszczonych w podręcznikach. Najciekawsze były przyrządy, wykonane przez uczniów, a dowodzące należytego zużytkowania sił ucznia przy nauce fizyki. Ekspozyty np. seminarjum męskiego w Krakowie obejmowały przyrządy fizyczne do ćwiczeń, przeważnie przyrządy miernicze, wykonane przez uczniów z drzewa, blachy lub szkła.

Ekspozyty, nadesłane przez seminarjum w Białej, miały nazwę: „Flaszka jako część składowa przyrządu fizykalnego”. Na piętnastu przykładach okazano, jak można zrobić z flaszki wanieńkę, woltametr, naczynie z odpływem, krystalniczkę, lejek i t. p.

Osobny dział stanowiły ekspozyty, wystawione przez nauczycieli fizyki w gimnazjum VIII w Krakowie, którzy pod przewodnictwem dyrektora Jana Paczowskiego prowadzą t. zw. ośrodek fizyki.

Poza poszczególnymi przyrządami, jak mostek oporowy, naczynia do promieniowania, składanie ciężarów poszczególnych części ciała, przyrząd do okazania praw Joule’a i t. p., przedstawiono kilka kompletów, a mianowicie: a) t. zw. statyw uniwersalny, przy pomocy którego można przerobić wszystkie ćwiczenia ze statyki, b) przyrząd do elektrolizy, który przez wymianę płyt pozwala zbadać wszystkie zjawiska z tej dziedziny, c) opornik, na którym można okazać: 1) zależność oporu od długości, przekroju i rodzaju przewodnika, 2) łączenie oporów w szereg i równolegle, 3) zasadę budowy mostka oporowego, d) prosty przyrząd do okazania wzrostu ciśnienia cieczy z głębokością, a przez wymianę rurek istnienie ciśnienia we wszystkich kierunkach, e) ławę optyczną, przy pomocy której można przerobić wszystkie ćwiczenia z zakresu optyki.

XII. Chemja. Org. Prof. W. Babulski.

Okręgowa wystawa szkolna była przeglądem tego, czego i jak uczy się w dzisiejszej szkole polskiej; była ona imponująca tak mnogością jak i jakością ekspozytów we wszystkich przedmiotach — z wyjątkiem chemji; —

przedmiot ten zajął na wystawie miejsce takie, jakie wyznaczyły mu programy wśród innych przedmiotów w szkole.

Mimo bardzo pouczających doświadczeń wojny światowej, w której chemja odegrała tak decydującą rolę, obecnie albo zupełnie nie uczy się jej w gimnazjum, albo w zakresie szczupłym, najdłużej trwa nauka chemji w gimnazjum matem.-przyrod., bo 3 półrocza. Wystawiono jedynie stolik z pracowni ucznia gimnazjum VIII, a więc najpotrzebniejsze pomoce naukowe do samodzielnej pracy i eksperymentu, ilustrujące jak uczeń zdobywa czynnie wiedzę, jak eksperymentuje i jak na podstawie samodzielnego wnioskowania poznaje najważniejsze zjawiska chemiczne.

XIII. Biologia. Org. Prof. Dr. I. Momot.

Sprawozdania nie przedłożono.

XIV. Geografja. Org. Prof. W. Rutkowski.

Geografja obejmowała trzy działy: a) sala eksponatów zbiorowych, b) sala map, c) pracownia geograficzna.

Sala eksponatów zbiorowych mieściła prace uczniów. Znajdowały się plastyczne mapy warstwicowe, kartony kartograficzne, powiększenia, pomniejszenia, kopje, wykresy geograficzne z różnych działów tejże nauki, zbiory albumowe, teki prac metodycznych, zeszyty i makety. Zwracały uwagę roboty warstwicowe i wykresy. Z zakładów wyróżniały się jakością i ilością eksponatów zakłady z Krakowa, Częstochowy, Gorlic, Kielc, Jasła, Tarnowa, Rakowic, Zawiercia, Zbylitowskiej Góry, seminarjów w Krakowie, Białej, Jędrzejowie, Tarnowie i inne.

Sala map obejmowała mapy wydawnictw polskich. Reprezentowane były: a) zbiory gimnazjum VIII, b) wydawnictwa firmy „Orbis“ prof. Sawickiego, c) wydawnictwa geograficzne, tablice, mapy plastyczne, szkice schematyczne, zbiory minerałów ziem polskich.

Celem urządzania sali map, obejmującej ponad sto okazów, było zaznajomienie z dorobkiem na niwie wydawnictw kartograficznych polskich i zestawienie metod warstwicowej i kreskowej w stosunku do potrzeb nauki i nauczania.

Osobną salę na wystawie okręgowej zajmowała pracownia geograficzna, jedyna w całym okręgu Kuratorjum, a jedna z pierwszych wogóle u nas. Tworzyła ona osobną całość jako obraz warstwu pracy laboratoryjnej w zastosowaniu do geografji. Pracownia posiadała specjalne stoły z zasuwaniem piasecznikami metalowymi i z zastosowaniem tychże stołów do prac rysunkowych, kopjowania, modelowania, robót pantograficznych, kartonowych itp., odpowiednie przyrządy, ciemne żaluzje, 2 aparaty projekcyjne (dzienny i przy zaciemnionych oknach) i nadto kino własne. Pracownia prowadzi i dysponuje pomocami w dziale: 1) geografji fizycznej, 2) geodezji, 3) geologii, 4) gleboznawstwa, 5) kartografji, 6) modelowania maketów, 7) etnografji, 8) gospodarstwa. Posiada własną bibliotekę geograficzną i przeźroczarnię. W czasie wystawy wszystkie stoły wypełnione były pracami uczniów ze wszystkich dziedzin geografji, ułożonemi metodycznie i dającemi poznać założenia dydaktyczne pracowni, sposób podejścia do przedmiotu i inwencję młodzieży w zakresie spółpracy twórczej.

XV. Mineralogia i geologia. Org. Prof. I. Zerndt.

Kto z czytających te uwagi pobierał w swoim czasie naukę mineralogii w szkole średniej, zapewne przy wyrazie „mineralogia“ przypomina sobie prawie wyłącznie modele kryształów, które dawniej były przeważnie uważane za najważniejszą pomoc przy nauczaniu mineralogii; obecnie ujmujemy zupełnie odrębnie działy: mineralogii i geologii.

Nadesłany materiał podzielono na działy: I. Mineralogia w klasach niższych; II. Mineralogia i geologia w kl. VII. gimnazjów matematyczno-przyrodniczych; III. Minerale, skały i skamieliny krajowe; IV. Książki dla nauczyciela i dla ucznia. Główną uwagę poświęcono ilustracji nauczania mineralogii i geologii w kl. VII. gimn. mat.-przyr. W tym dziale z zakresu mineralogii ogólnej zasługiwały na uwagę modele krystalograficzne z celoidu.

Do pomiarów kątów ściennych brył krystalograficznych oraz kryształów służą gonjometry kontaktowe (10 różnych okazów).

Swoista symetria kryształów, ujawniająca się między innymi w tem, że posiadają jedynie osie 2, 3, 4 i 6-krotne, a brak np. osi 5 lub 7-krotnych, zostaje poniekąd wytłumaczoną przez ćwiczenie, polegające na pokryciu płaszczyzny jednakowymi wielobokami. Okazuje się, że jest to możliwe przy rytmie 2, 3, 4 i 6-krotnym wieloboków, natomiast przy rytmach np. 5 i 7-krotnych pozostają luki. Tłumaczenie to staje się więcej uzasadnionem, jeżeli uwzględnimy budowę wewnętrzną kryształów, na wzór sieci przestrzennej, jak to wykazują roentgenograficzne badania kryształów. Aczkolwiek zapoczątkowane niedawno (1912) posiadają badania te doniosłe znaczenie także przy nauczaniu w szkole średniej.

Szereg eksponatów wyjaśniał metodę tych badań, oraz niektóre wyniki. Jedna tablica uwidaczniała schemat aparatury do roentgenograficznych badań kryształów, na innej przedstawione były roentgenogramy. Wybrano roentgenogramy kwarcu α i β , jako ciekawy przykład zmiany modyfikacji w zależności od temperatury, w której dany kryształ powstał.

Rysunek sieci przestrzennej grafitu i diamentu uwidaczniał pewne podobieństwo w ułożeniu atomów tych dwu ciał.

Model sieci przestrzennej uwidaczniał jak są rozmieszczone atomy Na i Cl w soli kamiennej. Model ten służy też do wytłumaczenia łupliwości, jako własności kierunkowej. Własność łupliwości doskonale nadaje się do ćwiczeń uczniowskich. Wystawione zostały z tego zakresu romboedry kalcytu, łupane z nieforemnych kryształów tegoż minerału.

Także twardość ujawnia się w kryształach jako własność kierunkowa. Do dokładniejszego (ilościowego) badania tego zjawiska potrzebny jest sklerometr, który to dość zawiły przyrząd uczniowie sami zrobili.

Także sposoby powstawania minerałów można uzmysłowić uczniom przez ćwiczenia. Znajdowały się na wystawie wyhodowane z roztworów wodnych kryształy alunu potasowego i chromowego, siarczanu miedzi, dwuchromiau potasu, azotanu potasu. Jako przykład powstawania minerałów ze stopu wykryształizowano siarkę. Doświadczenie to służy także do oświeślenia zjawiska dwupostaciowości (dimorfizmu) minerałów.

Powstawanie agatu zostało naśladowane w odpowiedniem doświadczeniu.

Szereg map uzmysławiał rozpowszechnienie ważniejszych minerałów. Śród nich była duża mapa złóż kruszcowych świata, na której zapomocą

barwnych papierków oznaczono miejsca wydobywania kruszców o znaczeniu światowym.

Wykresy wydobywania minerałów gospodarczo ważnych (jak rudy żelaza, ropa naftowa) zostały wykonane w ten sposób, że mogą być odczytane nawet z ostatnich miejsc klasy.

Złoża mineralne Polski zostały przedstawione na podstawie przerobienia szeregu map i w ten sposób uzyskano pomoc do nauczania. Na mapie tej, poza rozmieszczeniem minerałów, można było rozpoznać jeszcze, że tworzą one szereg zbiorowisk, będących w związku z wiekiem geologicznym warstw. Mapa taka, obejmująca całą Polskę, została wykonana w podziale 1: 750.000; druga, obejmująca południową część Polski, bez porównania ciekawszą pod względem mineralogiczno-geologicznym, została wykonana w podziale 1: 300.000.

Wyobrażenie o ilościowym składzie mineralnym i chemicznym skorupy ziemskiej dawał szereg prac, będących wynikiem konkursu uczniowskiego, a więc zarówno pod względem pomysłu, jak i wykonania zupełnie samodzielnych.

Ażeby dać pogląd na całość nauczania mineralogji w kl. VII gimn. mat. przyr. według wymagań nowoczesnych, wyłożono program, według którego nauka się odbywa, i zestawiono także komplet minerałów dla jednej grupy (2—3) uczniów do zajęć praktycznych.

Że odbywają się także wycieczki mineralogiczno-geologiczne, świadczył opis jednej z nich w postaci sprawozdania uczniowskiego, oraz zbiór ciekawszych minerałów, zebranych podczas wycieczek szkolnych w najbliższe okolice Krakowa w latach 1924—28.

Zwracały tutaj uwagę duże, dobrze wykształcone kryształy kalcytu z Czarnej, Żabierzowa, Pychowic; stalagmit i stalaktyt z Racławic; ładne dedryty manganowe na porfirze z Miękini; haczetyn (C38 H78) z Bonarki pod Krakowem, minerał mało znany, mimo tego będący osobliwością na miarę światową; wreszcie silnie zabarwione duże ametysty i agaty.

Brak miejsca nie pozwolił na obszerniejsze wystawienie zebranych okazów.

To samo odnosi się do działu: minerały, skały i skamieliny krajowe. Wybrano więc z dostępnych zbiorów gimnazjów krakowskich okazy najciekawsze. Z tych wypada wymienić ładne kryształy soli kamiennej zabarwione na niebiesko, skutek działania pierwiastków radioaktywnych, z Wieliczki; piękne kryształy gipsu z Bochni; воск ziemny z zagłębia borysławskiego w ozdobnych pudełeczkach z tegoż materiału.

Z pośród skamielin zwracały uwagę zwłaszcza odciski paproci i widłaków.

Szereg tablic przedstawiał budowę geologiczną Polski w najciekawszych przekrojach, przekrój geologiczny fałdu wglębnego w Borysławiu, przekrój kopalni soli w Wieliczce, przekrój przez Tatry. Uwzględniono także tereny pozakrajowe.

Na dużej mapie przedstawiono miejsca występowania gładów narzutowych, przywleczonych przez lodowce ze Skandynawji i Finlandji także w obręb Polski.

Należy podkreślić, że wszystkie opisane tu eksponaty zostały wykonane przez uczniów.

Zdjęcie geologiczne Jasnej Góry w Częstochowie, poparte jednośnym zbiorem skamielin, dawało przykład, jak należy wyzyskać najbliższe otoczenie szkoły do celów nauczania geologii.

Z zakresu nauczania mineralogii w klasach niższych, jako części propeautyki fizyki i chemji, nadesłano jedynie szereg zbiorów uczniowskich, niekiedy bardzo starannych, nie dających jednak obrazu nauczania mineralogji na stopniu niższym i bynajmniej nie wyczerpujących dydaktycznych zabiegów z tego zakresu.

W dziale książek dla ucznia i nauczyciela zwracała przedewszystkiem uwagę literatura podręcznikowa o charakterze uniwersyteckim.

XVI. Matematyka. Org. Prof. J. Suchanek.

Niewiele zakładów wzięło udział we wystawie, gdyż przynajmniej 90% ekspozatów pochodziło z 2 gimnazjów. Uderzał zwłaszcza brak ekspozatów z gimnazjów typu matematyczno-przyrodniczego. Wystawa wskutek tego nie mogła dostarczyć materiału do porównawczej oceny pracy i wyników nauczania w poszczególnych zakładach naukowych.

Wystawione pomoce naukowe w przeważnej części stanowiły modele i przyrządy, używane przy nauce geometrii wykreślnej i stereometrii. Sześć modeli, względnie przyrządów, pochodziło z rąk uczniów, mianowicie pomoc naukowa do ćwiczeń w tabelce mnożenia, suwak papierowy do działań na liczbach względnych, model, uzmystawiający powstawanie warstwic na bryłach, dwa modele odnoszące się do dowodu pewnego twierdzenia stereometrycznego i model koła trygonometrycznego. Wśród zwiedzającej publiczności, niewątpliwie ze względu na wartość dydaktyczną, budziły zaciekawienie: dwa modele do demonstracji przekrojów płaskich na bryłach, koło trygonometryczne i tablica tekturowa z tabelką mnożenia. Nadesłane wykresy funkcji, wyjąwszy jeden zakład, dotyczyły tylko materiału naukowego klasy VI.

Rysunki z geometrii wykreślnej obejmowały zagadnienia z rzutów, przekrojów płaskich i przenikań wielościanów. Pod względem wykonania rysunki wykazywały pewne niedomagania, będące skutkiem nieuwzględnienia w programie naukowym rysunku geometrycznego. Rysunki z lat dawniejszych, umieszczone osobno, pozwalały na uchwycenie różnic we wykończeniu pod względem układu, przejrzystości i dokładności szczegółów konstrukcyjnych.

Poza konstrukcjami najelementarniejszemi z klas II i III i 4 ma rysunkami z równoważności figur z kl. V wystawa nie posiadała żadnego rysunku z rozległego działu konstrukcji planimetrycznych, być może dlatego, że programy przy zbyt niem podkreślaniu szczegółów teoretycznych w układzie materiału naukowego za małą zwracają uwagę na zagadnienia konstrukcyjne.

Tematy, omówione w referatach, dotyczyły w kl. V koła, 9-ciu punktów twierdzeń Pappusa i Pytagorasa oraz dyskusji trudniejszego równania st. I. z kilku parametrami zmiennymi, w kl. VI i VII odnosiły się do granic ciągów i geometrii nieeuklidesowej.

Zeszyty z ćwiczeniami szkolnemi i domowemi, częściowo bardzo starannemi, zawierały materiał z klas III do VIII. Zeszyty jednego ucznia z gimn. w Krakowie zdradzały wielkie zamiłowanie do geometrii wykreślnej,

gdyż zawierały zagadnienia z przenikań powierzchni krzywych i taksometrii prostokątnej. Zeszytów z zadaniami szkolnymi dostarczył tylko jeden zakład. Żadnej pracy nie było od uczniów kl. I;

XVII. Krajoznawstwo. Org. Prof. L. Węgrzynowicz.

W tym dziale wystawy krakowskiej zaprezentowały się chlubnie pracami swemi Koła Krajoznawcze młodzieży. Pracują one pod kierownictwem Komisji Kół, którą powołało do życia Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, a której organem jest miesięcznik „Orli Lot”. Komisja wydaje kwestionariusze oraz wskazówki („Metodyka pracy w kołach krajoznawczych młodzieży” Dr. Niemcówna), jak mają koła pracować. Rezultat pracy gromadzą muzeum, archiwum Komisji oraz drukuje „Orli Lot”, a jedną pracę (Zamki drewniane przy drzwiach) wydała Akademia Umiejętności.

Na wystawie widzieliśmy z jednej strony prace, które były wykonane według kwestionariuszy Komisji np. „Zamki drewniane przy drzwiach” uczniów sem. naucz. w Tomaszowie Maz. „Kapliczki i krzyże przydrożne” państw. gimn. żeńskiego, gimn. VII., państw. seminarjum naucz. żeńskiego i gimn. im. Kaplińskiej w Krakowie, z drugiej strony prace, obejmujące całokształt zjawisk krajoznawczych pewnej miejscowości: widoki, chaty, wnętrza, naczynia, narzędzia, oraz mapy krajoznawcze. Tutaj wystąpiły na pierwszy plan prace seminarjum naucz. żeńs. w Żywcu, gimn. w Bochni i państw. szkoła handlowa w Białej. Gimn. im. H. Sienkiewicza w Częstochowie zasługuje na szczególniejszą uwagę, gdyż posiada najważniejsze zbiory krajoznawcze i stara się o krajoznawcze zobrazowanie życia Częstochowy w jej najtypowszych objawach. Zestawia jej przemysł i ruch pątników, zajmuje się też podłożem, na którym rozbudowała się Częstochowa, kreśli przekroje geologiczne, zbiera skamieliny, ilustruje plastycznie zabytki historyczne powiatu Częstochowskiego, wykonywa modele zabytków budownictwa drewnianego, kreśli mapy.

Obok zbierania materiałów zajęły się również Koła krajoznawcze młodzieży popularyzacją zwyczajów ludowych i przygotowały szereg obrazów dużego formatu (1 m × 1,5 m), na których zilustrowały nasze zwyczaje świąteczne.

Wystawę uzupełniały wydawnictwa Komisji K. K. M. S. i fotografie z wystaw i zjazdów krajoznawczych młodzieży oraz zbiory drużyny harcerskiej z Bochni.

Koła krajoznawcze zasługują na serdeczną opiekę ze strony Władz szkolnych i Gron profesorskich ze względu na doniosłe znaczenie wychowawcze ich pracy, kształcącej samodzielność oraz wzbogacającej nasz dorobek naukowy.

Wystawa prac Kół wysunęła potrzebę udzielenia im pomocy, aby mogły publikować wyniki swoich poszukiwań (ramy „Orlego Lotu” są za szczupłe, w drobnej tylko części zaspakajają tę potrzebę); potrzeba przygotowania dla szkół mapy z podziałem na grupy etnologiczne i ze zwyczajami ludowymi, oraz konieczność odpowiedniego lokalu na przechowywanie archiwum prac krajoznawczych młodzieży.

XVIII. Rysunki. Org. Prof. T. Wańkowski.

Ekspozycje podzielono według programu nauki rysunków w szkole średniej na dziesięć kategorii ćwiczeń.

1. Rysunek z wyobraźni na podstawie lektury, opowiadań, ważniejszych uroczystości, przeżyć własnych uczniów i uczennic (wiek 10—13 lat).

2. Rysunek przedmiotów płaskich, sylwety (pierwszy stopień nauki rysunków), ćwiczenia w trafianiu form, szukaniu kierunku linii prostych i najważniejsze wiadomości z zakresu proporcji.

3. Ćwiczenia perspektywiczne — zasadnicze wiadomości z zakresu perspektywy pogładowej, poparte rysunkiem odpowiednich przedmiotów z otoczenia z uwzględnieniem światłocienia; odpowiednie motywy rysowane z natury i z pamięci na podstawie obserwacji.

4. Rysunek motywów architektonicznych. W związku z nauką perspektywy przedstawiono rysunek motywów architektonicznych, a zwłaszcza zabytków miasta Krakowa

5. Rysunek przedmiotów z zakresu przemysłu artystycznego. Studja rysunkowe, wykonane z modeli cenniejszych zabytków przemysłu artystycznego (naczynia, świeczniki, wyroby z miedzi, brązu i porcelany).

6. Ćwiczenia w malowaniu. Ekspozycje ilustrowały metodę nauki malowania i wycucia barw w zakresie całego programu nauki rysunków, a to: ćwiczenia w trafianiu barw, efekty kolorowe, światła i cienie.

7. Rysunek z żywej natury — ekspozycje ilustrowały metodę szkicowania zwierząt żywych z natury.

8. Rysunek głowy i figury ludzkiej — studja głowy ludzkiej, poparte modelami antyków, rysunek głowy z natury; szkice figury ludzkiej w ruchu, robione sylwetą i szkicowane węglem.

9. Ćwiczenia zdobnicze — projektowanie. Dział ten obejmował zdobnictwo na wszystkich stopniach nauki; projekty zastosowane w większości do wykonania w materiale. Porządkowo obejmuje ta grupa: 1) układania ornamentu z płytek dwutonowych, 2) projekty z pomocą odcisków, 3) ćwiczenia pendzlowe dla celów graficznych, 4) projekty kilimów i haftów o motywach ludowych, 5) batikowanie, 6) projekty z pomocą linorytów i drzeworytów, wreszcie 7) zapoznanie się uczniów i uczennic z charakterem motywów ludowych, nie wykluczając i kopje.

10. Lepienie: wykonane modele od form prostych do figury ludzkiej przedstawiały naukę lepienia jako przedmiotu pomocniczego na wszystkich stopniach nauki rysunków.

Wybitny udział w wystawie brały szkoły: gimnazjum III, IV, VIII, IX, X w Krakowie i gimnazjum w Mielcu.

XIX. Praca ręczna. Org. Prof. M. Sowiński.

Zebrane na wystawie prace nosiły charakter pomocy naukowych oraz modeli praktycznych, wykonanych w papierze, tekturze, drewnie i metalu. Podzielone na grupy, zależnie od sił, rozwoju i zainteresowań się uczniów, tworzyły pewne dla siebie całości.

Na pierwszy okres trwania nauki przypadają prace w materiale łatwym do obróbki, odpowiednim dla wieku, tj. w papierze, kartonie i cienkiej tekturze. To też można było obserwować przedmioty, wykonane w tych materiałach, począwszy od najprostszych, jak: figury płaskie, z kartonu,

linijki, zakładki, modele, kończąc na geometrycznych bryłach, oklejanych papierem i łączących w sobie wszystkie poznane ćwiczenia. Systematycznie ułożone prace w tekturze, od łatwych tabliczek na rozkład godzin, szachownic, gier, tacek, piórników, pudełek, bibularzy, teczek, kaset poprzez modele robiono tylko dla nabycia wprawy w technice, aż do toaletek, walizek podróżnych, stwierdzały zupełne opanowanie i umiejętne posługiwanie się tworzywem. Jako prace przygotowawcze do introligatorstwa wystawiono zeszyty, notesiki, bruljony, bloki, notatniki, zeszyty nutowe, w końcu oprawa książki w papier, pół-płótno, płótno i podskórek, albumy i pamiętniki.

Przejście do techniki drzewnej ilustrowały modele z klejonki i deszczyny, materiału nawpół przygotowanego, a więc palety, linijki, trójkąty, noże do papieru, kostki introligatorskie, kasety, rakiетки, piórniki, pudełka radjowe i t. p. Odpowiedni układ eksponatów stwierdzał pokonywanie przez uczniów coraz to nowych trudności, celem przygotowania się do obróbki nowego tworzywa, jakim jest drewno.

Modele, wykonane techniką drzewną, przeznaczoną na drugi okres trwania nauki robót ręcznych, podzielone zostały na trzy działy: prace wykonane: 1) nożem, tarnikiem i pilnikiem, 2) strugiem i 3) prace, polegające na zastosowaniu poznanych ćwiczeń do modeli dowolnych.

Nożem wykonane były: obsadki, noże do papieru, narzędka do modelowania, drabinki do kwiatów, szydełka, kołki do grabi, wykonane przy pomocy projektu technicznego, wykreślonego w dwóch rzutach.

Drugi dział modeli, wykonanych strugiem, reprezentowały prace, oparte na swobodnym wyborze modelu, ale z zakresu podanej grupy ćwiczeń. Począwszy od najłatwiejszych, zaznajamiających uczniów z użyciem struga, jak: wieszadełka, deski do krajania, etykiety, podpórki do kwiatów, wałki, poznać było można przejście do trudniejszych łączów drzewnych, stosowanych przy sporządzaniu pomocy naukowych i modeli użytkowych, jak: kasety, półki, pulpity, deski introligatorskie, prasy do owoców, stołki, taborety, toalety, podstawki pod próbówki, ramy do obrazów, rysownice, wreszcie łyżki, szufelki, popielniczki, czyli modele zdobione dłutem. Jako uzupełnienie znajomości techniki drzewnej wystawiono modele toczone, jak: walce, diabol, rączki do dłót, kręgle, wałki do ciasta, szachy, talerzyki, kubki.

Trzeci dział stanowiły prace, wykonane na podstawie nabytych umiejętności. Dział ten wypełniały wyłącznie projekty uczniów, a dominowały w nim modele użytkowe, przeważnie z dziedziny sportu, n. p. wędki, kajaki, narty, sanki, kręgielnie pokojowe, fortunki, hulajnogi, aeroplany. — W mniejszym zakresie zauważyć można było pomoce naukowe i to przeważnie w seminarjach, zgodnie zresztą z wymaganiem programu. Były tam prasy introligatorskie, pochylnie, koła młyńskie, wahadła kołowe itp.

W niektórych zakładach poznawali uczniowie technikę metalową, której eksponaty podzielone były na trzy grupy. Wieszaki, lichtarze, łamigłówki, ramiączka na ubranie, podstawki pod żelazko, trójnogi wykonane z drutu, stanowiły grupę pierwszą. Foremki do ciastek, łopatki, litry, decymetry sześciennie, puszki na motyle, i t. p., wykonane z blachy, tworzyły grupę drugą. Za najtrudniejszy dział, wymagający specjalnego urządzenia oraz maszyn motorowych, uważa się obróbkę żelaza — stanowił on grupę trzecią: węgielnic, młotków, ciężarków, pionów, punktaków, śrub oraz modeli dowolnych n. p. motorków elektrycznych, maszyn parowych, motorków benzynowych, rowerów dzieciennych, wag itp.

Jakie młodzież odnosi korzyści z nauki robót ręcznych można było obserwować na modelach uczniów gimnazjum VIII w Krakowie. Przy dogodnych warunkach rozwoju, stałej opiece i dążeniu do uzdolnienia młodzieży do samodzielnej i twórczej pracy osiągnięto wyniki bardzo dobre. Uczniowie, obznajomieni na niższych stopniach z techniką, na wyższych planowali już samodzielnie i twórczo; korzystając zaś z zupełnej swobody w wyborze modelu i tworzywa, podejmowali poważne prace i ufni w swe siły wykonywali kajaki, walizki, motorki spalinowe i parowe, zdatne do użytku.

Roboty kobiece. Z pośród licznych szkół średnich żeńskich tylko trzy zakłady nadesłały eksponaty, metodycznie ułożone. Państwowe gimnazjum i seminarjum oraz prywatne P. P. Prezentek im. A. Asnyka. Prace zostały ułożone na wystawie odrębnie, by tem wyraźniej uwidocznic metodę i programy, stosowane w tych szkołach.

W gimnazjum humanistycznym roboty prowadzone są tylko w trzech niższych klasach. Mimo tak krótkiego czasu uczennice zapoznają się z różnemi działami robót jak: karton, koszykarstwo, krój, szycie, bielizna, haft kolorowy i biały, trykotarstwo, co wykazuje następujące zestawienie. Klasa I przedłożyła: fartuszek ze ściegami zasadniczymi, ozdobnemi mreżkami, wykończony obrąbkami i ręczną koronką; guziki, kołnierzyk, mankieciki (zestawienie ścieg ozdobnych), płatek z cerami i łątami, ponadto z kartonu: bryły, pudełka, zamki, koszyczki, ozdoby choinkowe. Klasa II — koszykarstwo z rafji a więc: pantefki, kasetki, koszyki na bułki i kwiatki, serwetki, torbę ze sznurka, torbę damską oraz poszewki na jasek haftowane i mereżkowane (obrabek mereżkowy, szew francuski, dziurki), chusteczki mereżkowane, obrabiane koronką ręczną, ząbkami dzierganymi. Klasa III — koszula dzienna, koszula nocna, serwetki, teczki (haftowane okładki), poduszki, kilim, szale, kamizelki tkane, jumpy, poduszki, paski tkane.

Podnieść należy, że przy zdobieniu bielizny i robotach ozdobnych posługują się uczennice własnymi kompozycjami, opartymi na motywach ludowych.

Seminarja przedstawiły bieliznę dziecienną i bieliznę damską. Zarówno bielizna dziecienna jak i damska zdobione była mreżkami. Roboty ozdobne obejmowały haft biały i kolorowy, a więc szaszetki, serwetki, poduszki, makatki, album, torebkę damską, sukienkę dziecienną, zakładki do książki; z trykotarstwa: próbki ściegów szydełkowych zasadniczych, ozdobnych, tunelskich, drutowych, szaliki, szale, chustki, sukienki dzieciinne, kamizelki, garnitur na ślizgawkę.

We wszystkich eksponatach, przysłanych na wystawę, uderzała oryginalność kompozycji; były to przeważnie kompozycje uczennic, oparte na motywach ludowych, stylizowane kwiaty i ptaki, harmonijne zarówno w linjach, jak i w doborze kolorów.

Jakkolwiek w dziale robót kobiecych niewiele szkół brało udział w wystawie, to jednak pod względem jakościowym przysłane prace były bez zarzutu, wiele z nich miało wartość wybitnie artystyczną.

XX. Wychowanie fizyczne. Org. Prof. Fr. Sykutowski.

Dział wychowania fizycznego obejmował następujące grupy:

a) Gimnastyka: fotografie sal gimnastycznych i ćwiczeń uczniów i uczennic, tablice, wykonane przez uczniów, przedstawiające pracę mięśni przy różnych ćwiczeniach, elaboraty uczniów do lekcji gimnastyki.

b) Gry i zabawy na wolnem powietrzu: plany boiskowe i fotografie boisk, przybory do zabaw, wykonane przez młodzież, proporce i nagrody, zdobyte przez młodzież w dorocznych zawodach szkolnych, portret Dr. H. Jordana, założyciela parku dla młodzieży i gorliwego propagatora idei wychowania fizycznego.

c) Sport i lekka atletyka: fotografie z różnych gałęzi sportu, uprawianego w szkole, nagrody, zdobyte przy sportowych zawodach szkolnych, fotografie hali wioślarskiej dla młodzieży szkolnej w Krakowie, przybory sportowe, wykonane przez uczniów jak np. kilka kajaków, zrobionych w gimn. VIII w Krakowie.

d) Turystyka i wycieczki: szereg albumów z fotografiami z wycieczek turystycznych, kursów narciarskich itp.

XXI. Higjena. Org. Dr. Wacław Zakrzewski.

I. Higjena budynku szkolnego i organizacja opieki higieniczno-lekarskiej nad szkołami. Plany i fotografie szkół. Modele izb szkolnych z uwzględnieniem odstępów ławek, oświetlenia (kąt padania światła itp.) Zbiór miniaturowych modeli ławek szkolnych różnych typów, modele ławek naturalnej wielkości i w pomniejszeniu; rysunki wzorowego typu ławek. Fotografie kąpielisk (natrysków) szkolnych. Fotografie szkolnych gabinetów lekarskich i dentystycznych. Fotografie infirmerji szkolnych, burs (internatów), świetlic. Tablice ilustrujące zawartość CO₂ w powietrzu izb szkolnych, przedstawiające wyniki badań nad oświetleniem klas.

II. Higjena indywidualna. Przyrządy do badania młodzieży szkolnej: waga ze wzrostomierzem, spirometry różnych typów, siłomierze, tablice Shellena. Wykresy wzrostu i wagi. Wykresy chorób zakaźnych (gruźlicy).

III. Lecznictwo, kolonje. Fotografie ambulatorjów, gabinetów Roentgena, lecz. lampą kwarcową. Plany i liczne fotografie szkół sanatoryjnych (budynków, lekcji, zabaw, zabiegów leczniczych itd.) Fotografie kolonji wakacyjnych. Statystyczne dane z kolonji (Wojewódzka Komisja kolonji wakac. w Krakowie).

IV. Higjena nauczania. Rysunki, ilustrujące skrzywienia kręgosłupa, w związku z nieodpowiednią ławką szkolną. Rysunki prawidłowej i nieprawidłowej pozycji przy pisaniu i czytaniu.

V. Nauczanie higieny i propaganda higieny przez szkołę. Z higieny oddechania: tablice, obrazujące zanieczyszczenie powietrza kurzem różnego rodzaju; z hig. odżywiania: tablice, ilustrujące wartość odżywczą różnych pokarmów, zawartość witamin. Rysunki dobrej studni. Tablice ilustrujące zaopatrzenie miast w wodę. Tablice do omawiania walki z chorobami zakaźnymi: rysunki z bakterjologii. Pomoce do walki z alkoholizmem: tablice statystyczne; modele ludzkich organów wewnętrznych prawidłowych i zmienionych pod wpływem alkoholu (żołądek, wątroba, nerki, serce). Rysunki do propagandy należytej pielęgnacji jamy ustnej. Rysunki, przedstawiające odpowiednie odzienie uczniów w lecie i w zimie.

